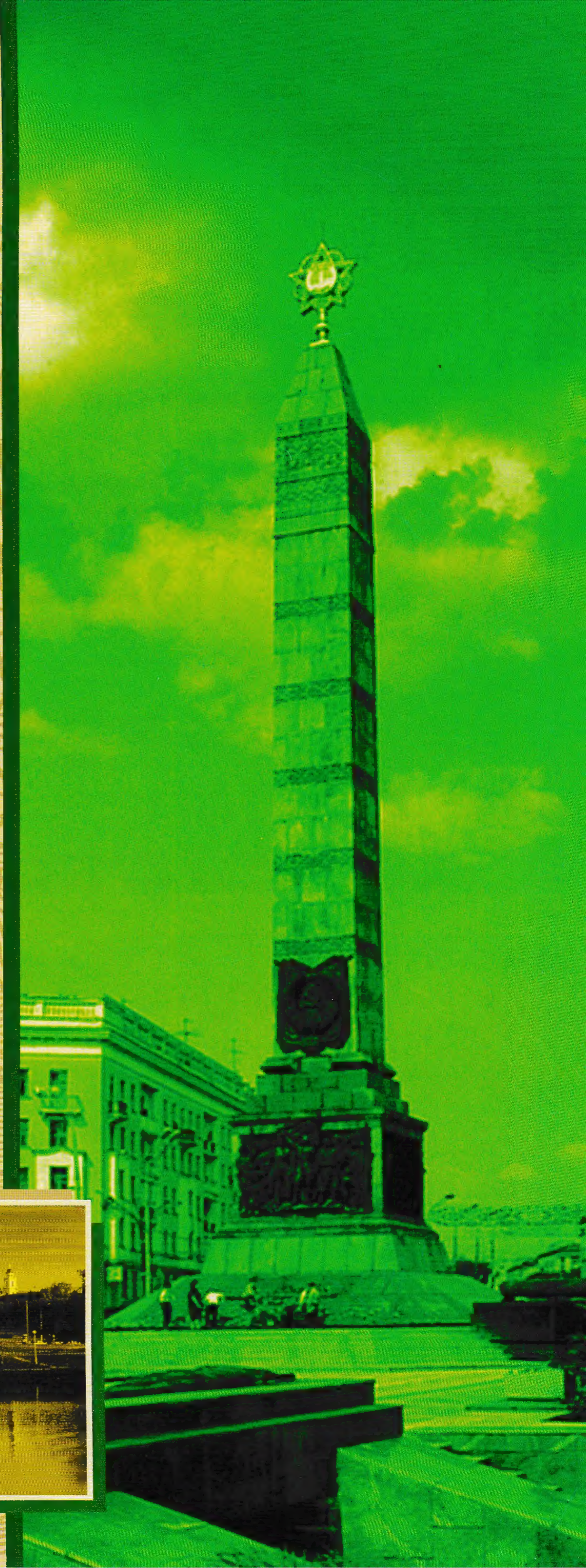

АТЛАС

ЧАЛАВЕК І СВЕТ.

МАЯ РАДЗІМА – БЕЛАРУСЬ

4 клас

УДК 502(075.3=161.3=161.1)(084.4)

ББК 20.1я721

Ч-16

ЧАЛАВЕК І СВЕТ. МАЯ РАДЗІМА – БЕЛАРУСЬ

Атлас

**Вучэбны дапаможнік для 4 класа
ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай
і рускай мовамі навучання**

***Допушчана Міністэрствам адукацыі
Рэспублікі Беларусь***

Атлас складзены і падрыхтаваны да друку
Рэспубліканскім унітарным прадпрыемствам „Белкартаграфія“
ў 2003 г., выпраўлены ў 2016 г.

Спецыяльны змест атласа распрацавалі:
С. В. Тарасаў, С. В. Паноў, І. А. Гімпель, Г. С. Малышава

*Зняцце копій, тыражаванне і выкарыстанне ў якасці асновы
для стварэння картаграфічных выданняў дапускаецца толькі
з дазволу Дзяржаўнага камітэта па маёмасці Рэспублікі Беларусь
і РУП „Белкартаграфія“*

ISBN 978-985-508-465-6

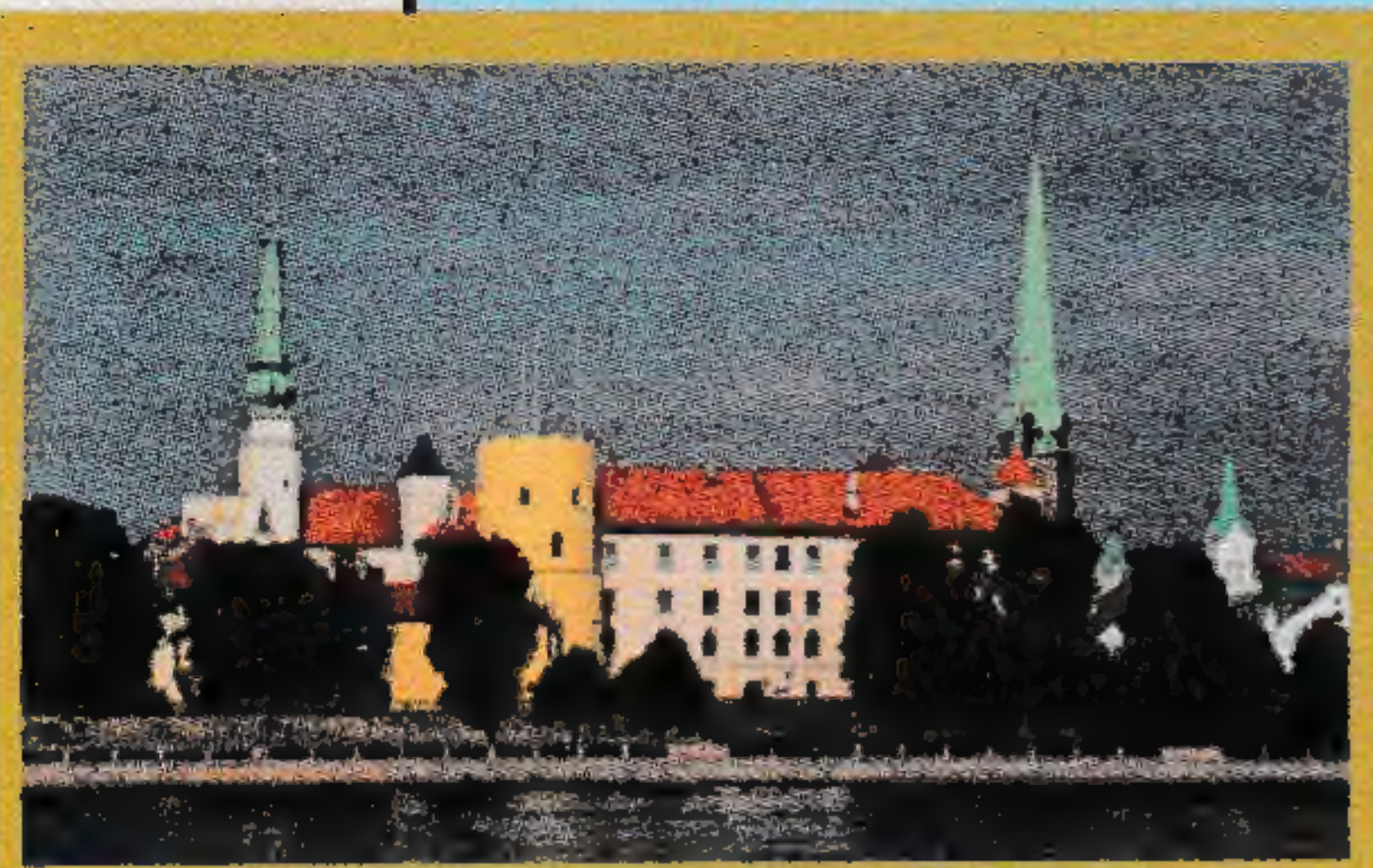
© Дзяржаўны камітэт па маёмасці Рэспублікі Беларусь, 2017
© РУП „Белкартаграфія“, 2017

БЕЛАРУСЬ НА КАРЦЕ ЕЎРОПЫ

Чырвоная плошча. Масква, Расія

① Рыжскі замак. Рыга, Латвія

② Кафедральная плошча. Вільнюс, Літва

Замкавая плошча. Варшава, Польшча

Сафійскі сабор. Кіеў, Украіна

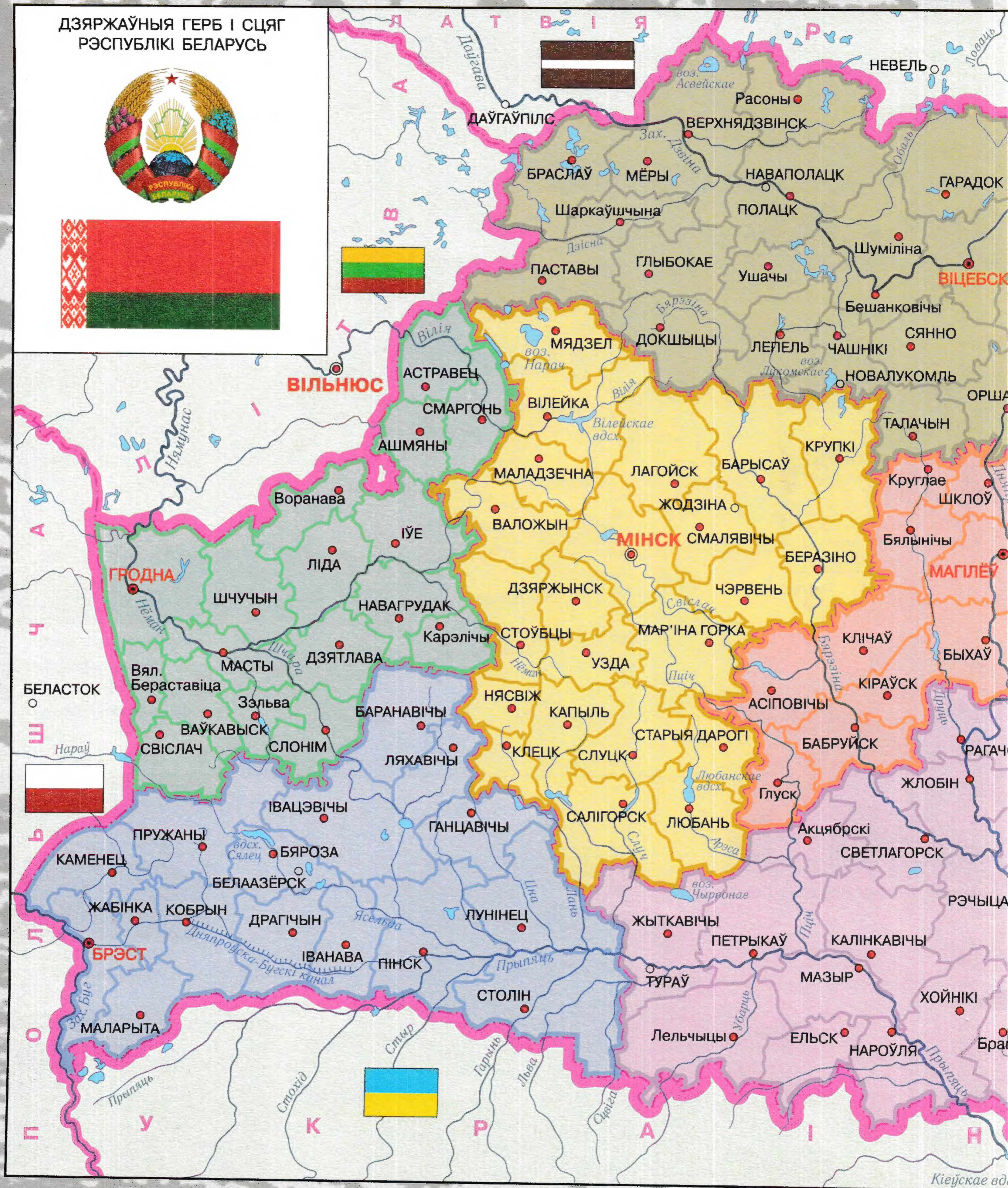
Знак „Пачатак дарог Беларусі”. Мінск, Беларусь

РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ. ПАЛІТЫКА-АДМІНІСТРАЦЫЙНАЯ КАРТА

ДЗЯРЖАЎНЫЯ ГЕРБ І СЦЯГ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэспубліка Беларусь як самастойная дзяржава абвешчана ў жніўні 1991 г.
Рэспубліка Беларусь мяжуе з **Расіяй, Украінай, Польшчай, Літвой, Латвіяй**

Тэрыторыя – 207,6 тыс. км²

Сталіца – горад **Мінск** (1 959 781 жыхар)

Насельніцтва – 9 498 364 жыхары, у тым ліку:
гарадское – 7 370 045 жыхароў
сельскае – 2 128 319 жыхароў

АДМІНІСТРАЦЫЙНА-ТЭРЫТАРЫЯЛЬНЫ СКЛАД

Абласцей – 6, раёнаў – 118, гарадоў – 113,
пасёлкаў гарадскога тыпу – 89, сельскіх населеных пунктаў – 23 229

Вобласць	Тэрыторыя (км ²)	Насельніцтва (чалавек)	Цэнтр вобласці
Брэсцкая	32 800	1 386 982	Брэст
Віцебская	40 000	1 193 587	Віцебск
Гомельская	40 400	1 422 941	Гомель
Гродзенская	25 100	1 050 125	Гродна
Магілёўская	29 100	1 067 645	Магілёў
Мінская	} 40 200	1 417 303	Мінск
Мінск*		1 959 781	

* Мінск мае статус самастойнай адміністрацыйнай адзінкі.
Адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне і колькасць
насельніцтва дадзены па стану на 1 студзеня 2016 г.

НАСЕЛЕННЫЯ ПУНКТЫ

- Сталіцы дзяржаў
  - Цэнтры абласцей Рэспублікі Беларусь
  - Цэнтры раёнаў Рэспублікі Беларусь
  - Іншыя населеныя пункты
- МІНСК**

БРЭСТ

КРУПКІ

Шуміліна

}

Гарады

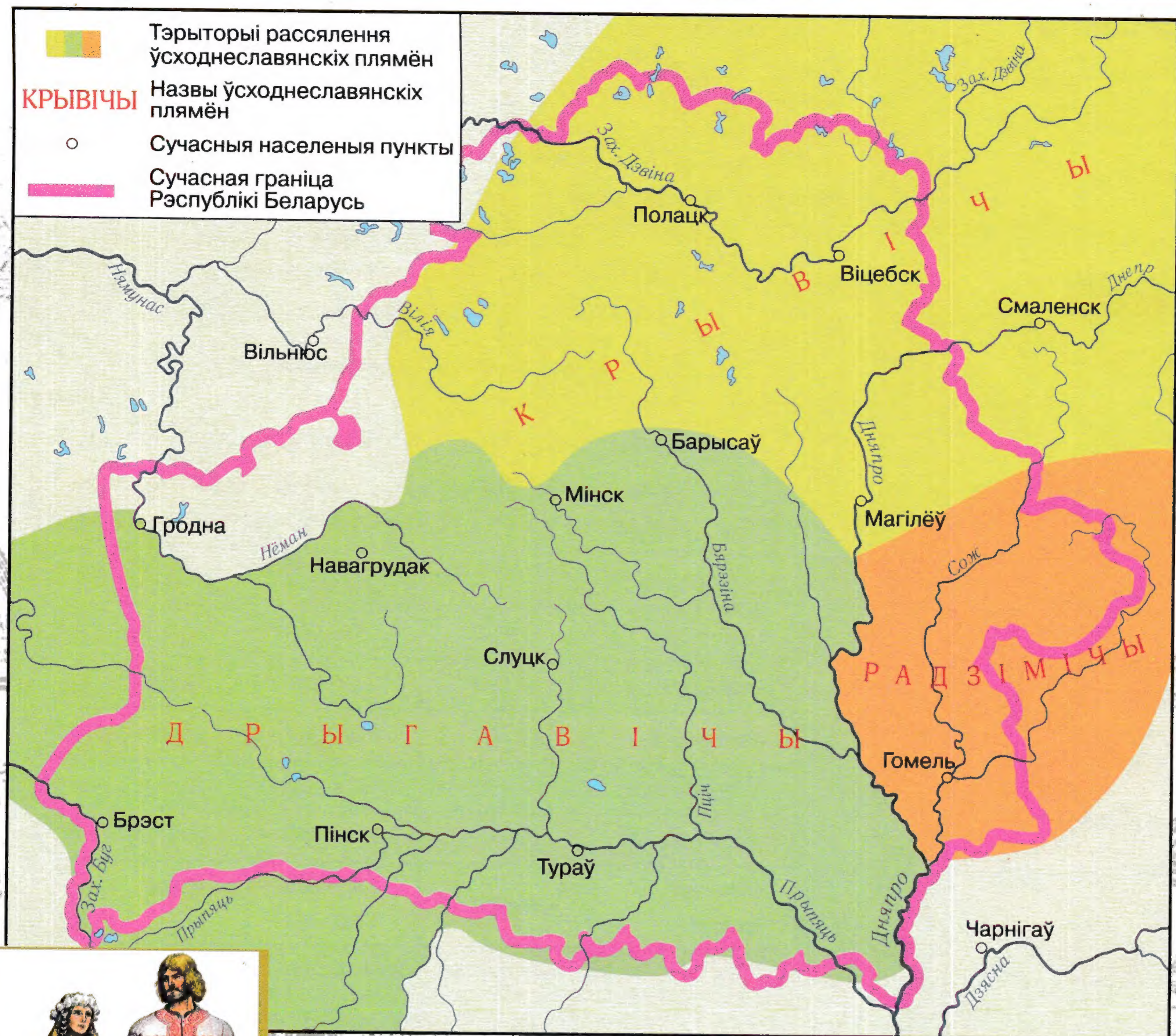
Пасёлкі гарадскога тыпу

ГРАНІЦЫ

- дзяржаў
- абласцей Рэспублікі Беларусь
- раёнаў Рэспублікі Беларусь

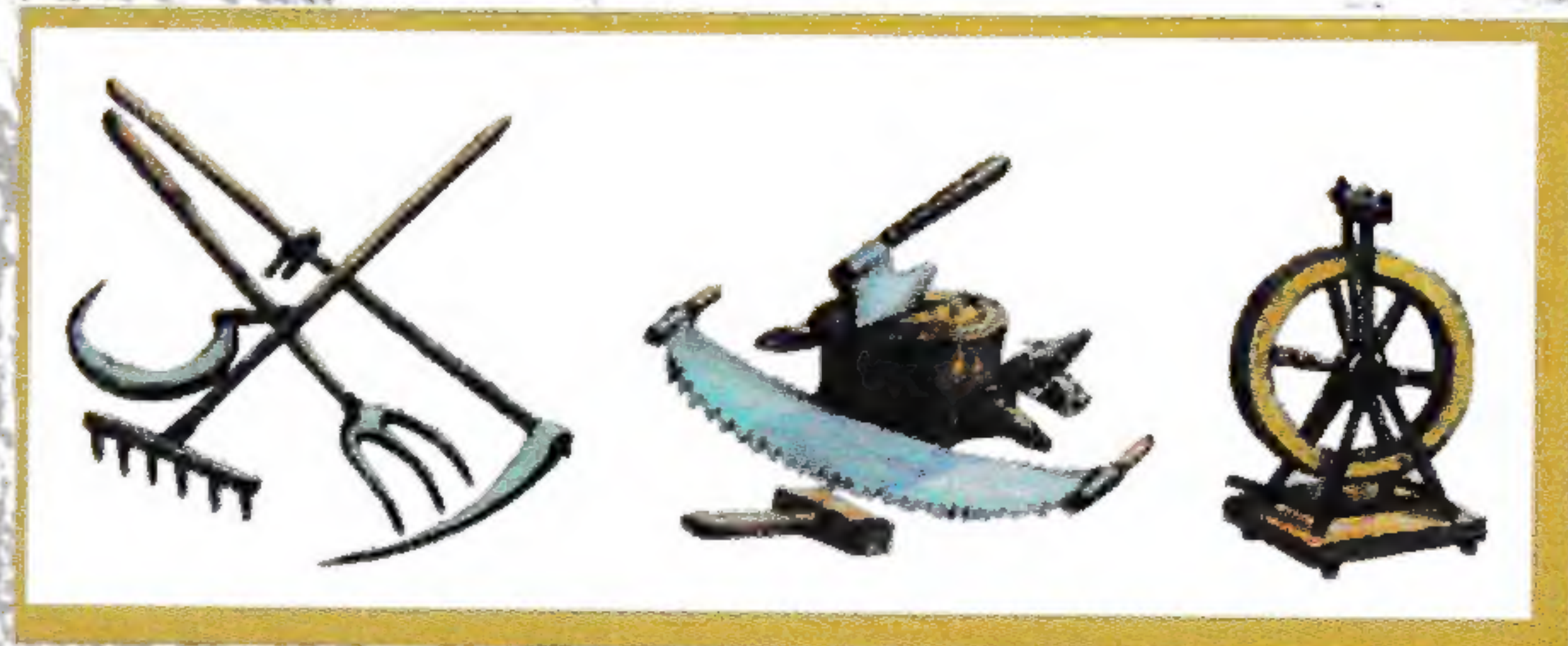
УСХОДНЕСЛАВЯНСКІЯ ПЛЯМЁНЫ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ

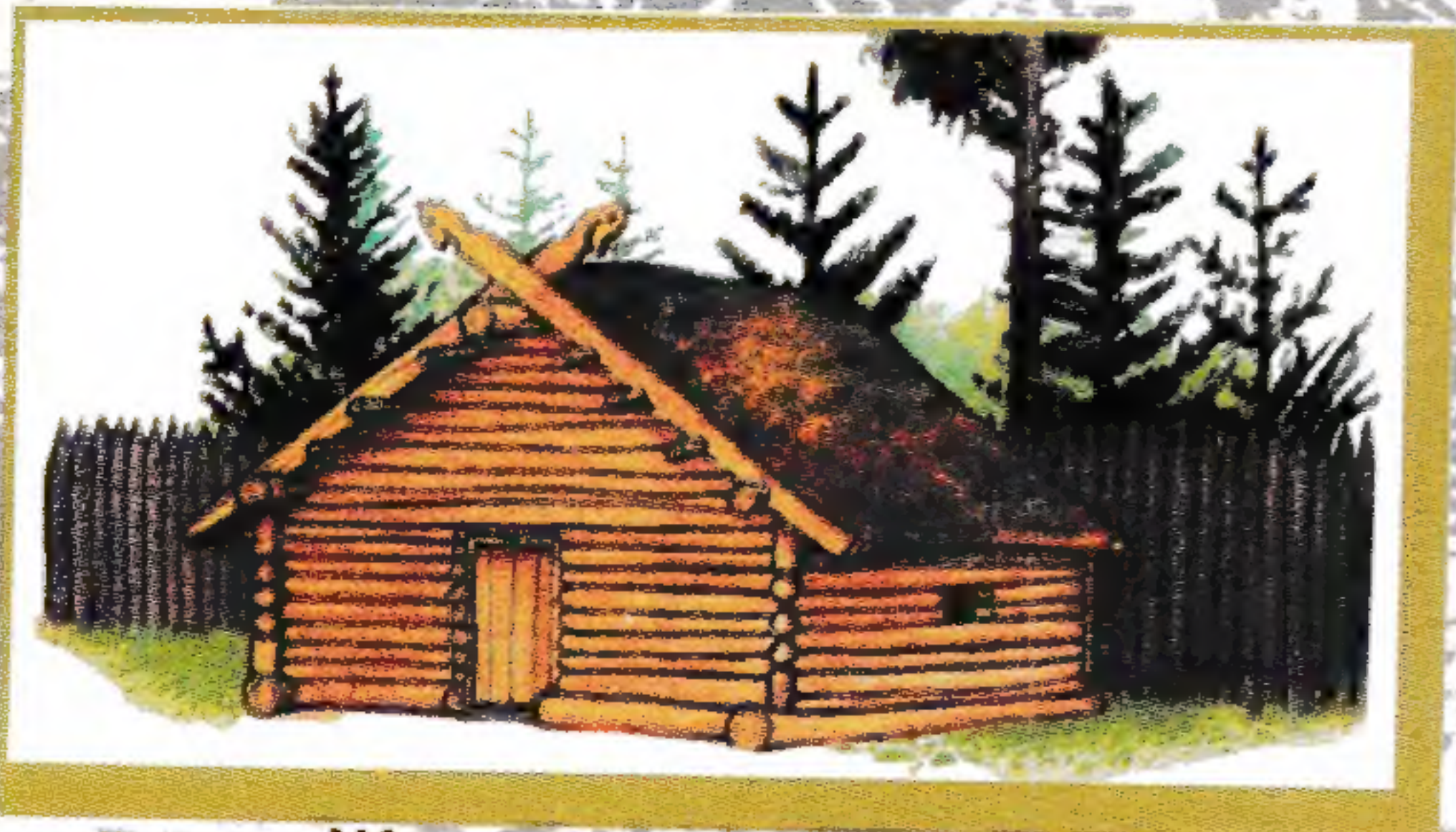
Усходнія славяне

Хатнія рэчы ўсходніх славян

Прилади праці ўсходніх славян

Жыллѣ ўсходніх славян

Упрыгожанні ўсходнеславянскіх гараджанак

СТАРАЖЫТНЫЯ ЗЕМЛІ БЕЛАРУСІ

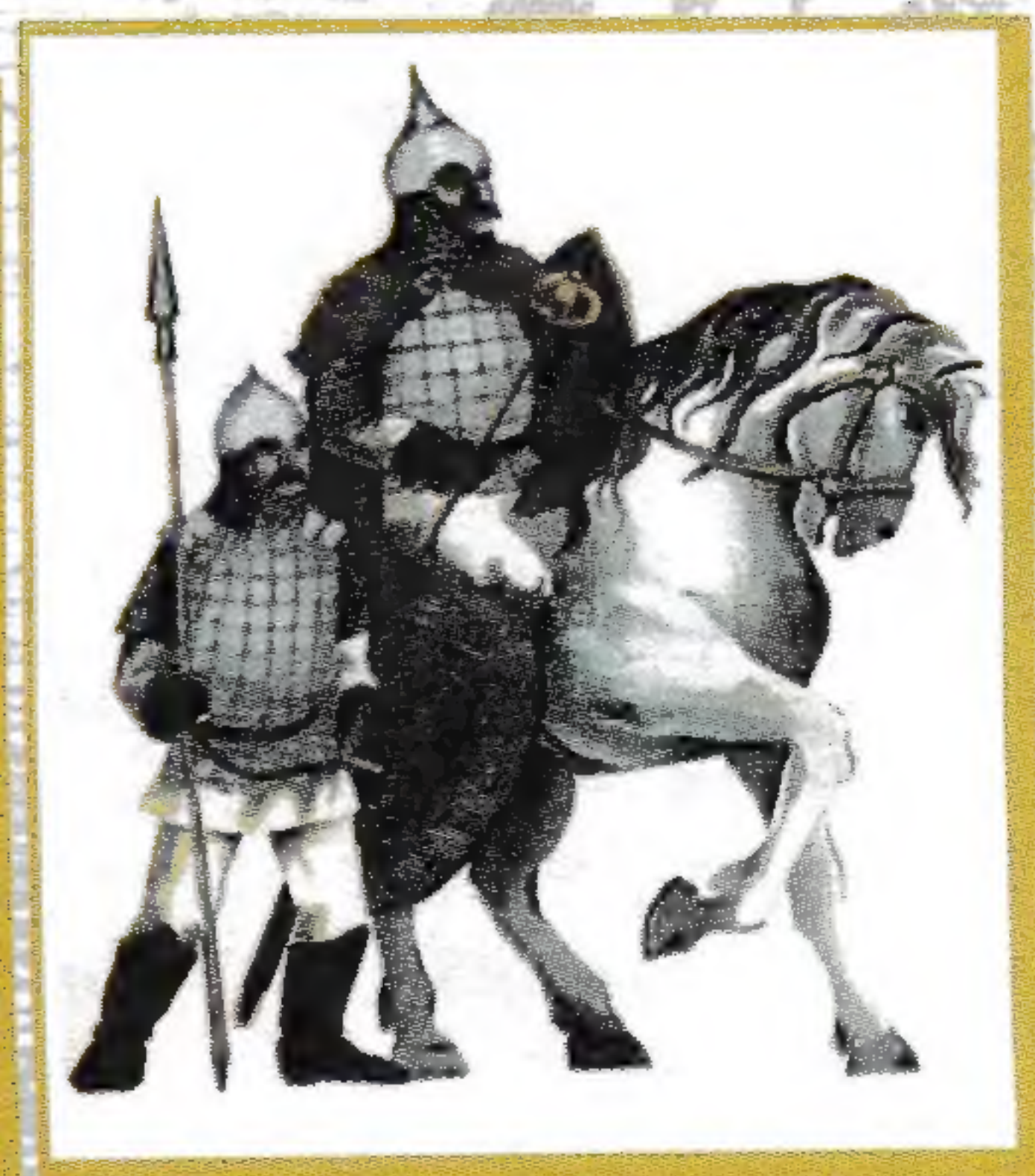
Карабель усходніх славян

Старажытны Полацк

Сафійскі сабор, Полацк

Воіны Полацкага княства

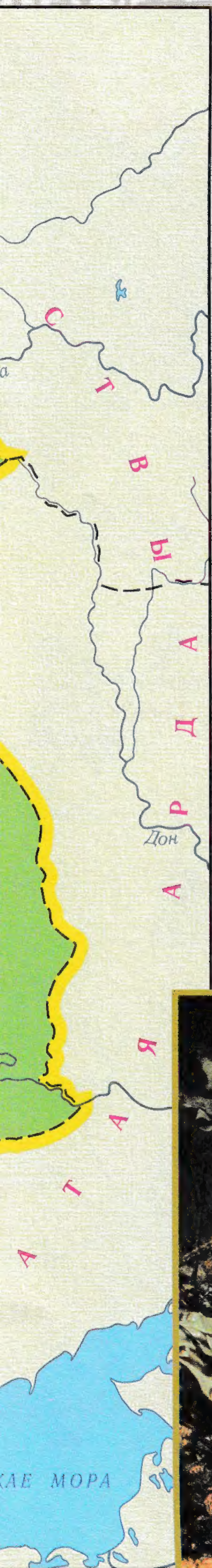
Княжацкі дружыннік

ВЯЛІКАЕ КНЯСТВА ЛІТОЎСКАЕ

Герб Вялікага
Княства Літоўскага

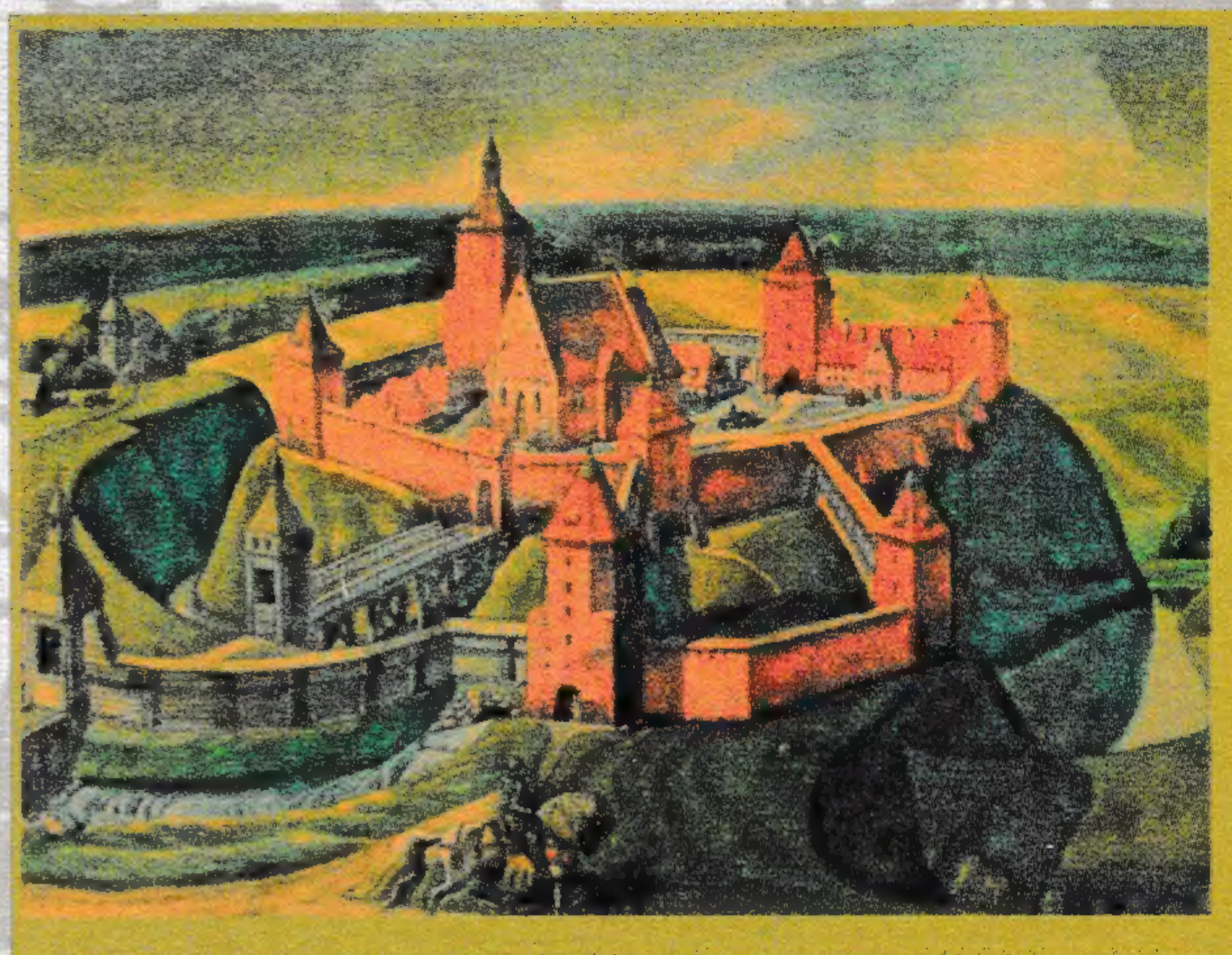
Вялікі князь Вітаўт

Першыя манеты Вялікага
Княства Літоўскага

Статут Вялікага
Княства Літоўскага

Навагрудскі замак

Вітаўт у Грунвальдскай бітве

Рыцар Вялікага
Княства Літоўскага

Конны воін Вялікага
Княства Літоўскага

ГІСТАРЫЧНЫЯ АРХІТЭКТУРНЫЯ ПОМНІКІ БЕЛАРУСІ

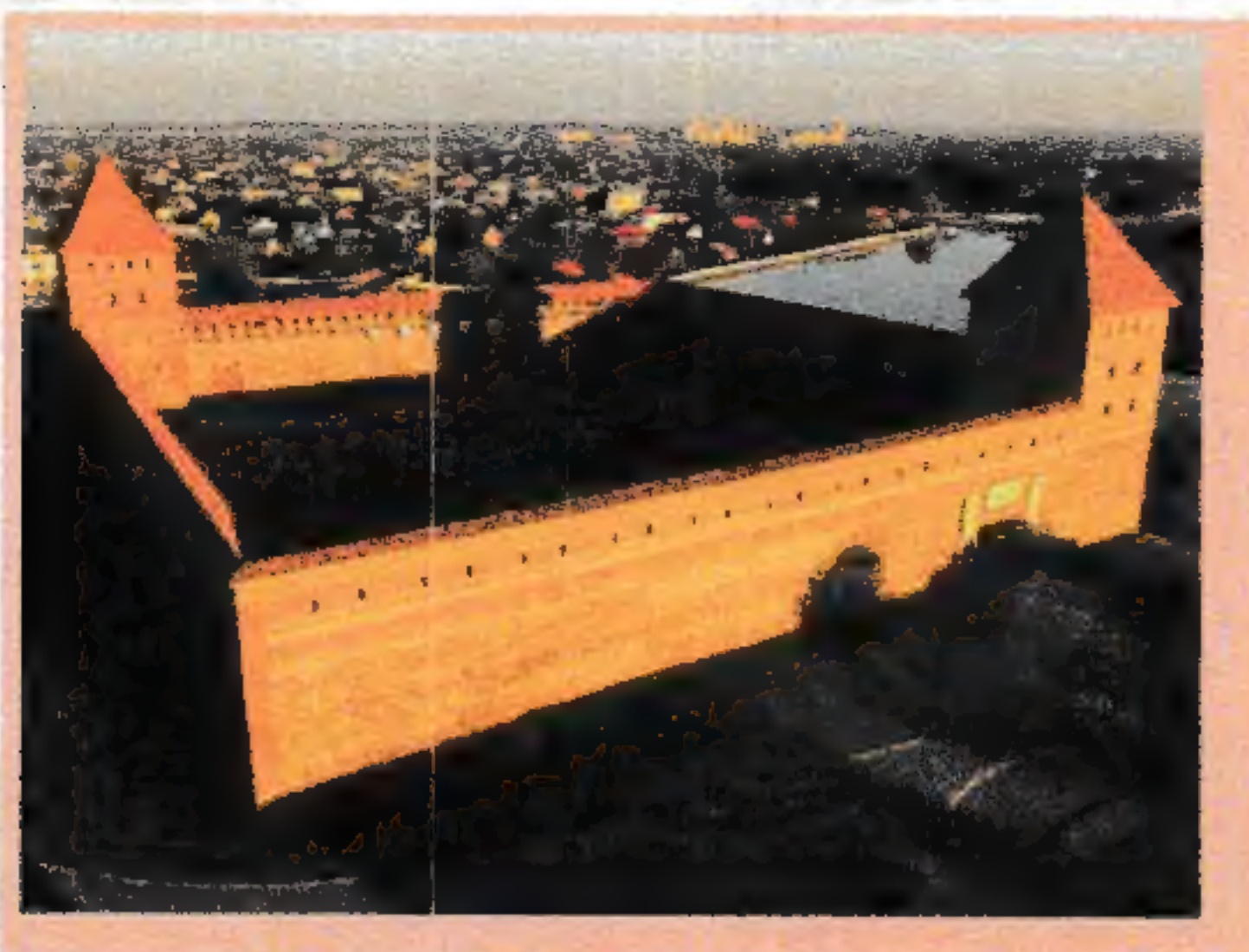
① Гальшанскі замак

② Рэшткі Крэўскага замка

③ Гродзенскі замак

④ Лідскі замак

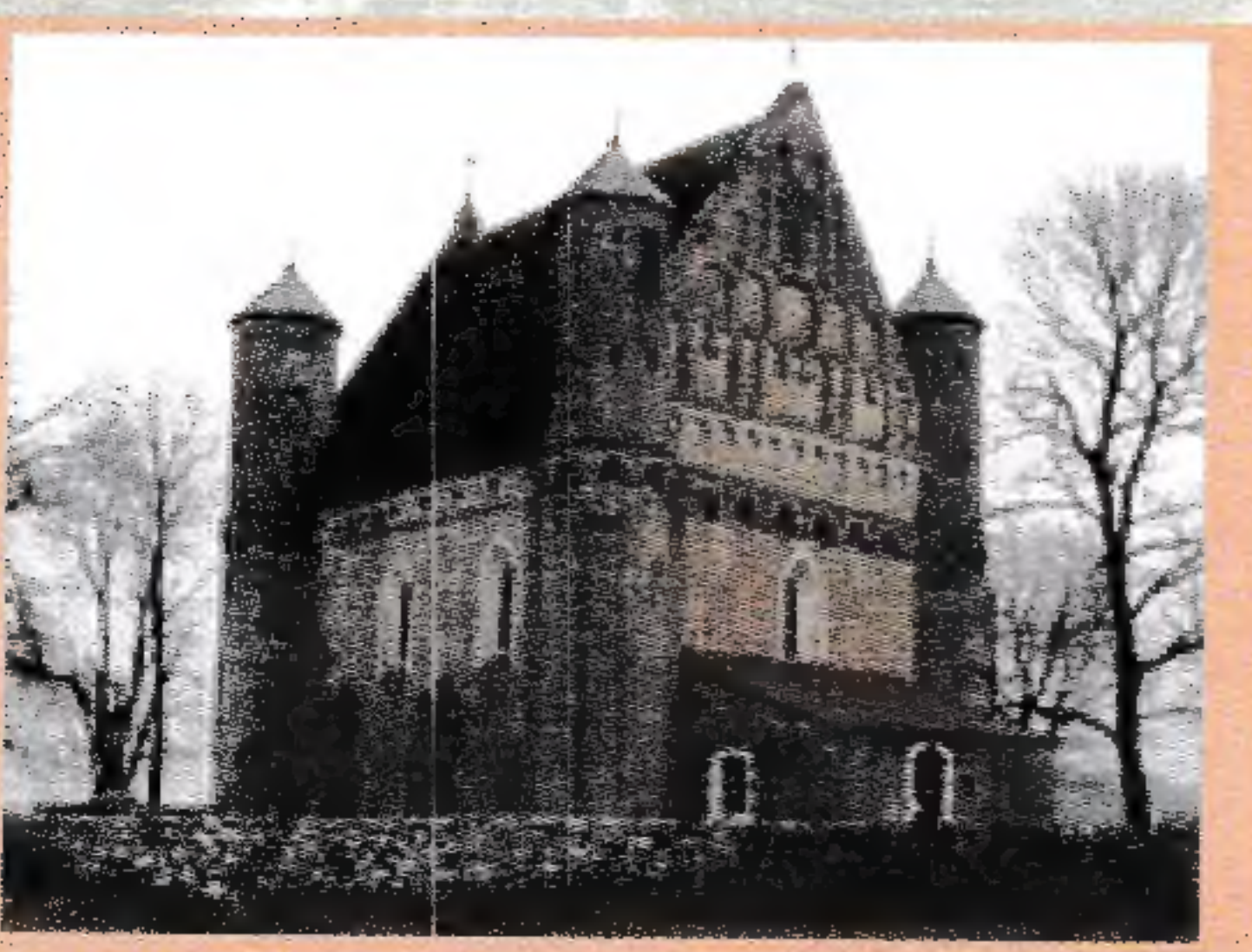
⑤ Каложская царква, Гродна

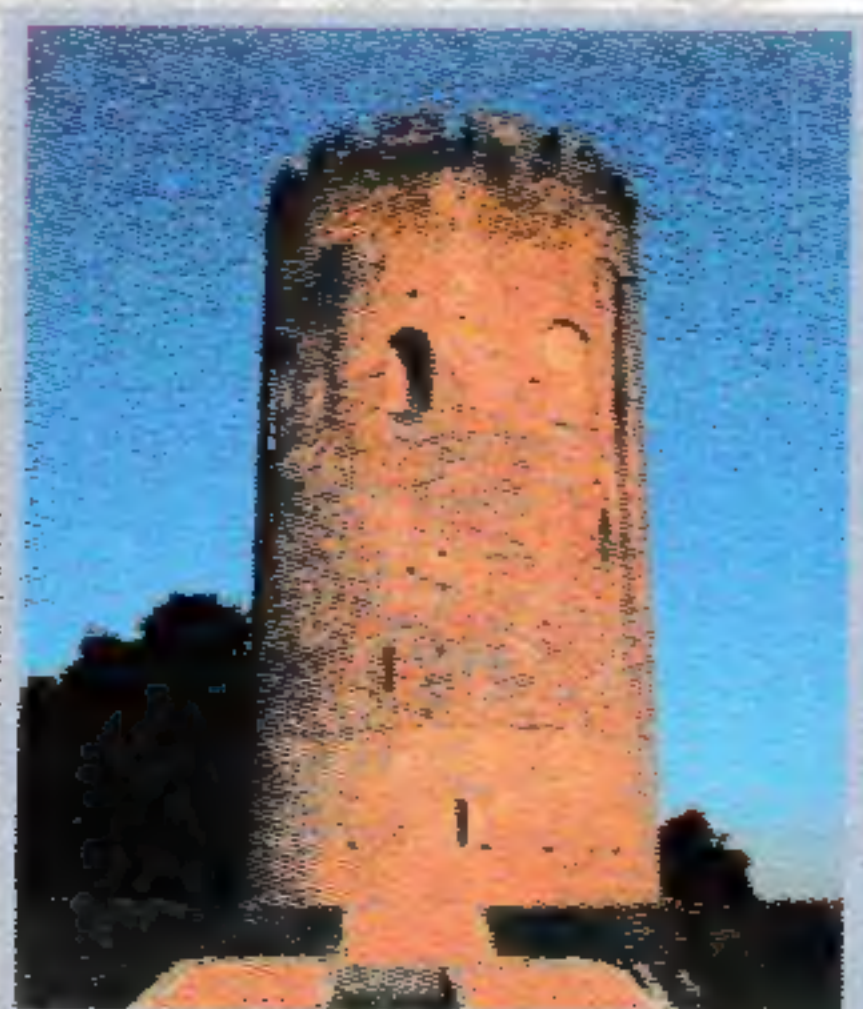
⑥ Рэшткі Навагрудскага замка

⑦ Мірскі замак

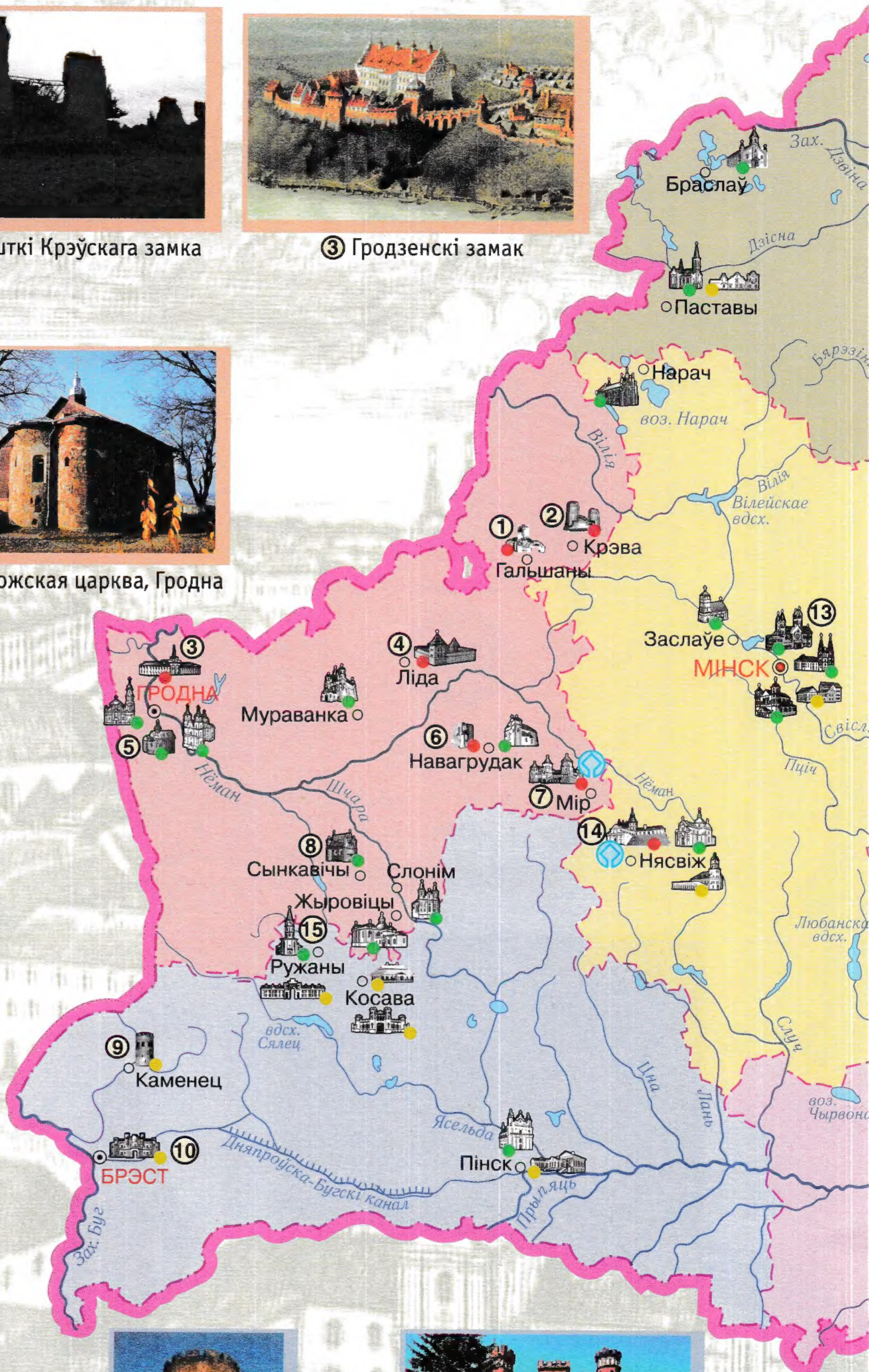
⑧ Сынкавіцкая царква-крэпасць

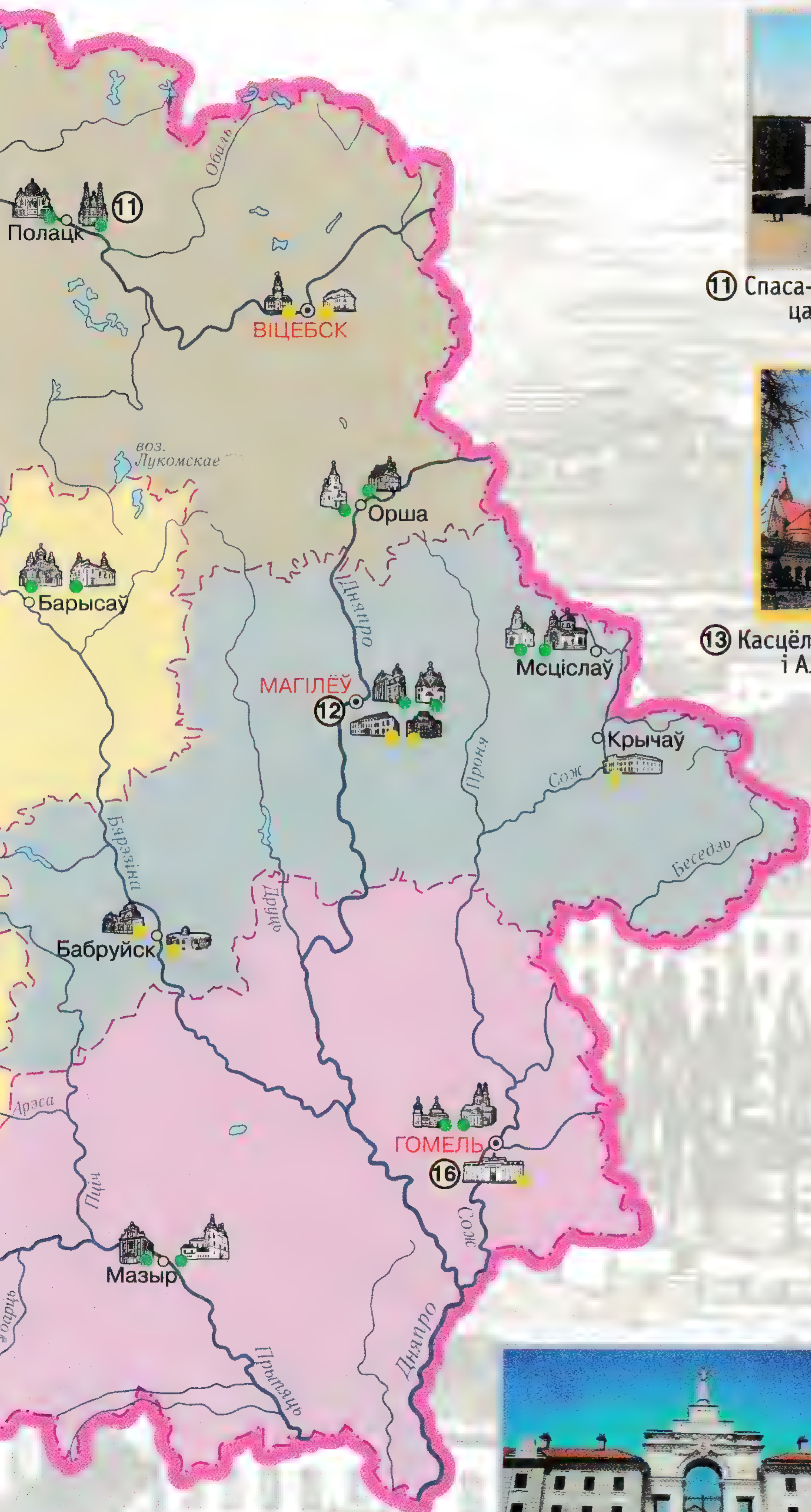
⑨ Камянецкая вежа

⑩ Брэсцкая крэпасць, Холмскія вароты

11 Спаса-Еўфрасіннеўская царква, Полацк

12 Гарадская ратуша, Магілёў

13 Касцёл святых Сымона і Алены, Мінск

14 Нясвіжскі замак Радзівілаў

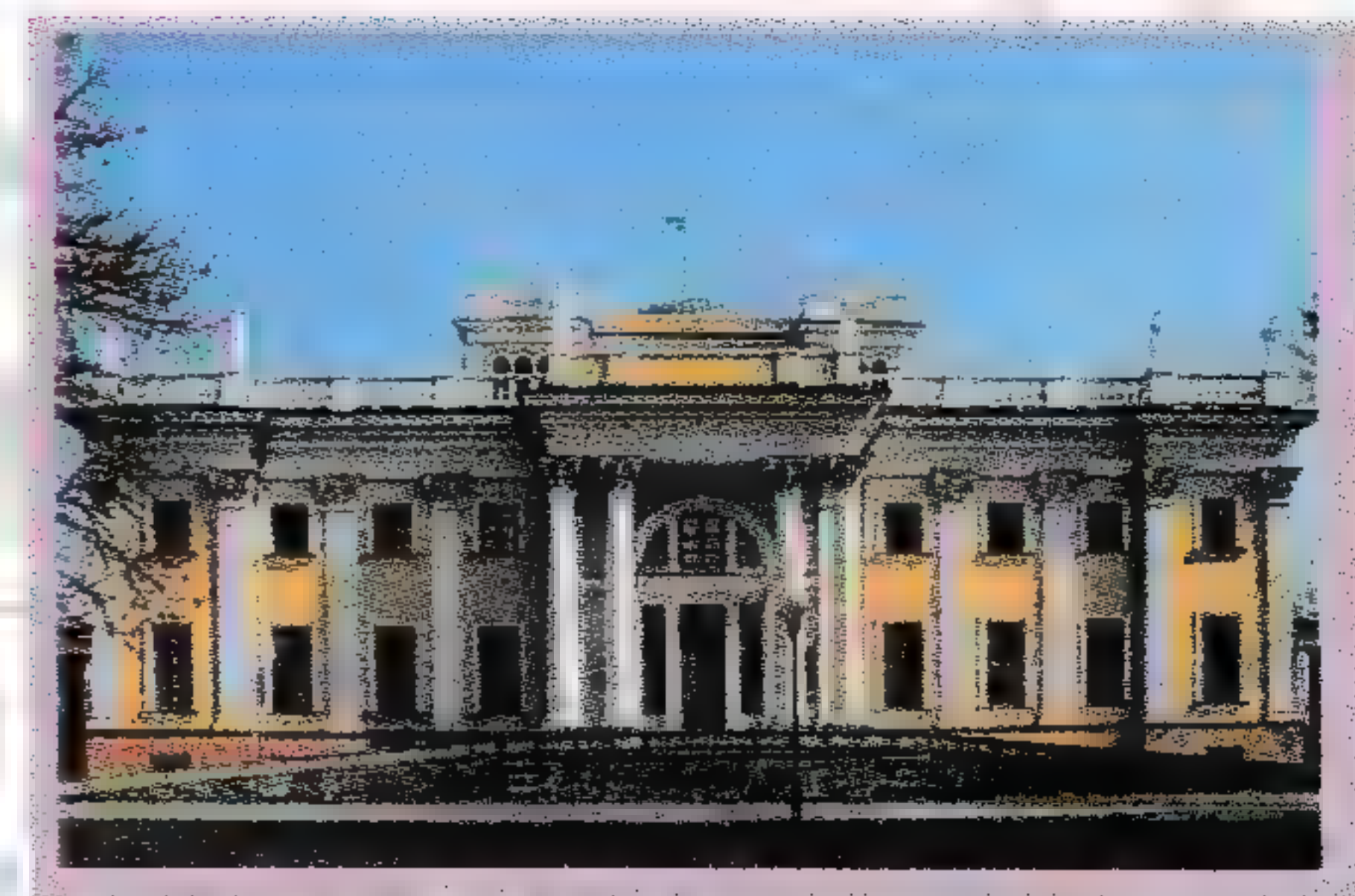
Месцы, дзе былі пабудаваны
найбольш вядомыя

- замкі
- цэрквы, касцёлы, манастыры
- іншыя помнікі архітэктуры

Аб'екты, якія ўключаны ў Спіс
сусветнай прыроднай і культурнай
спадчыны ЮНЭСКА

15 Палац Сапегаў, Ружаны

16 Гомельскі палац

КУЛЬТУРА І МАЙСТЭРСТВЫ СТАРАДАЎНЯЙ БЕЛАРУСІ

Слоні́мскі тэатр Міхала Казі́міра Агі́нскага

Міхал Клеафас Агі́нскі – аўтар паланэза „Разві́танне з Радзі́май”

Народныя музычныя інструменты

Ражкі

Ліра

Дуда

Цымбалы

Ганчар

Герб муляраў і ганчароў

Цясляр

Тэатры

Бібліятэкі

Друкарні

Рукапісныя майстэрні

Цэнтры майстэрства

Батлейка

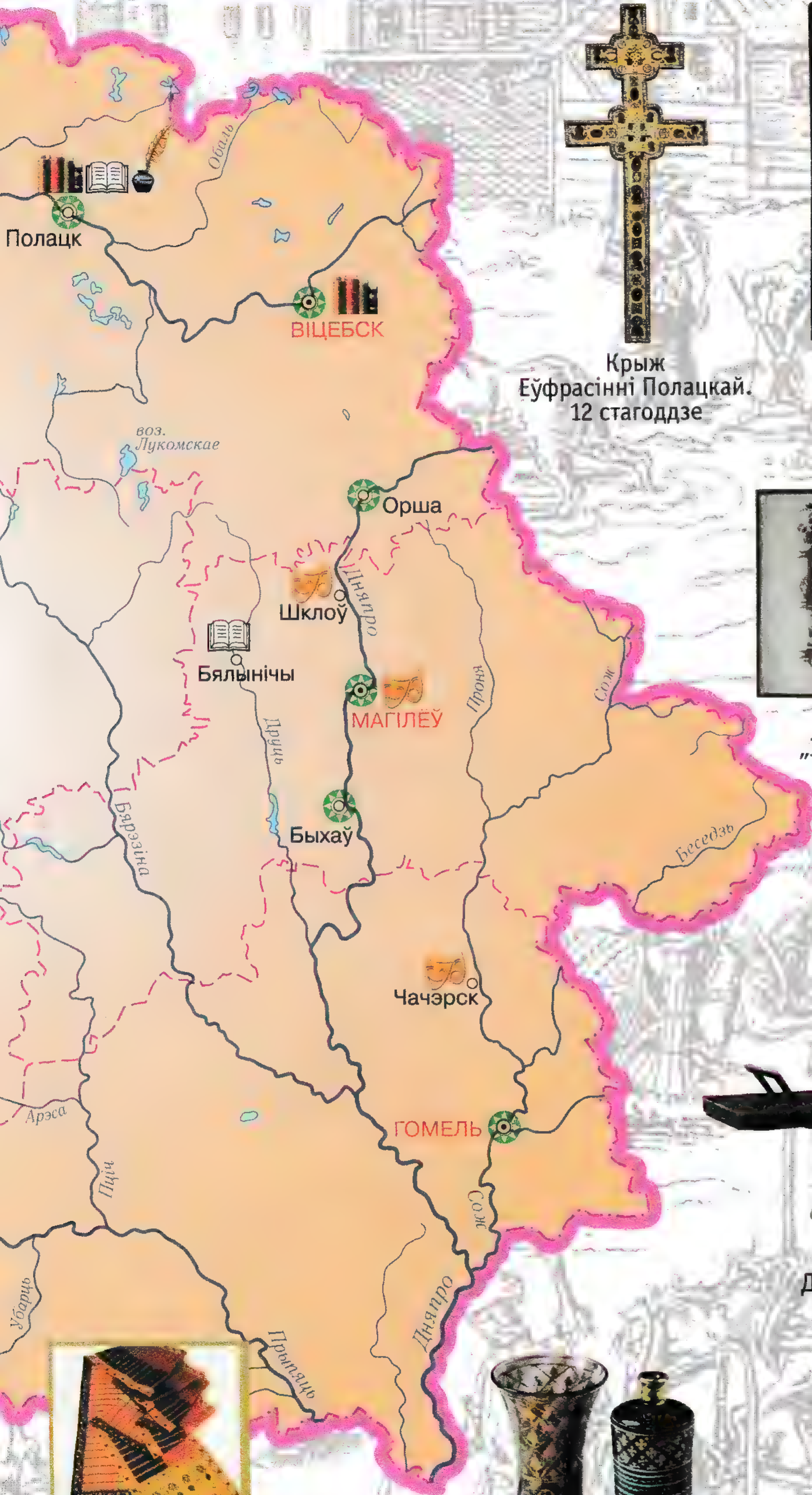

Кафлі з Мірскага замка. 16–17 стагоддзі

Партрэтная кафля. 16 стагоддзе

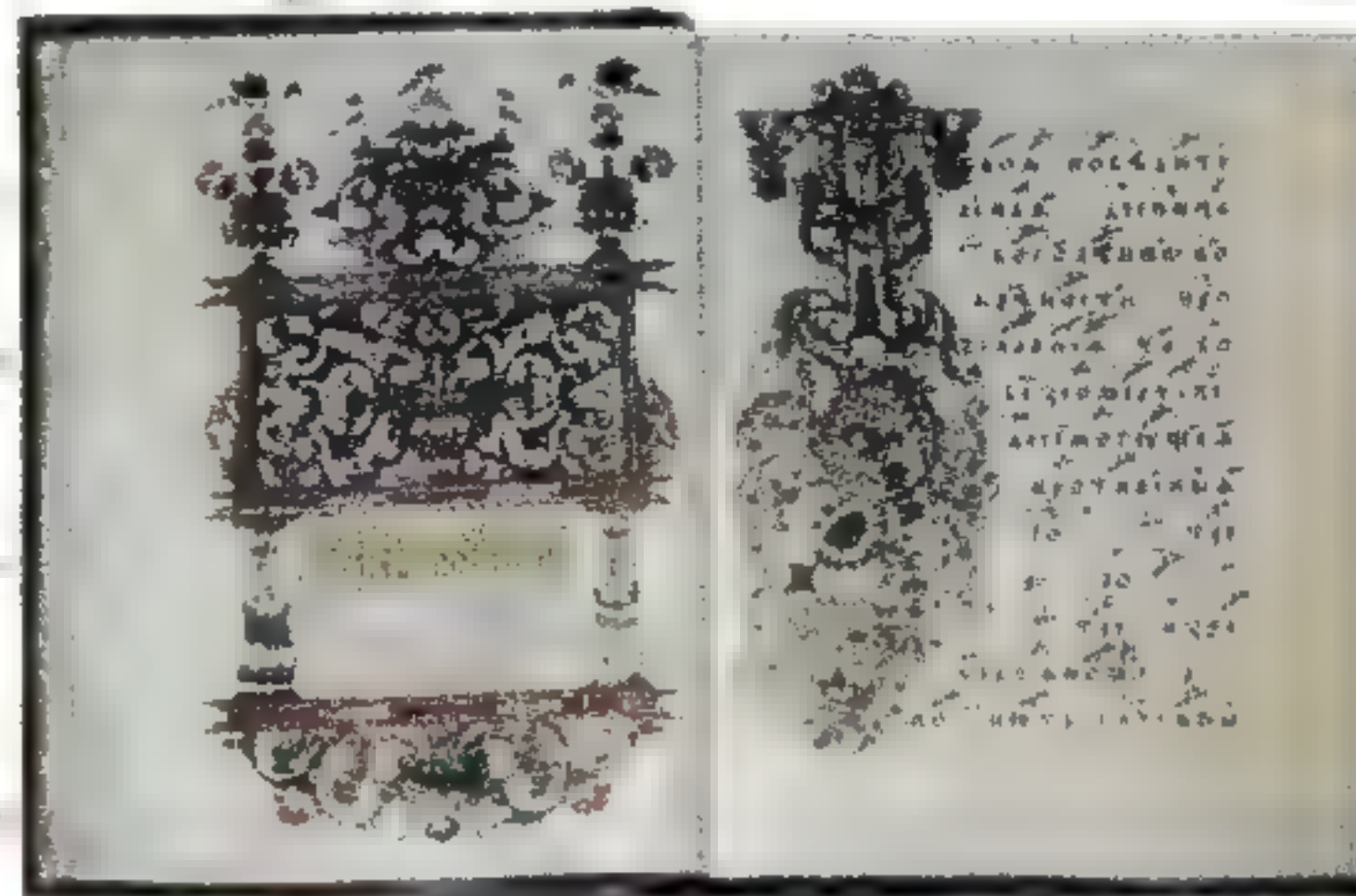
Крыж
Еўфрасінні Полацкай.
12 стагоддзе

Параскева.
Ікона. 16 стагоддзе

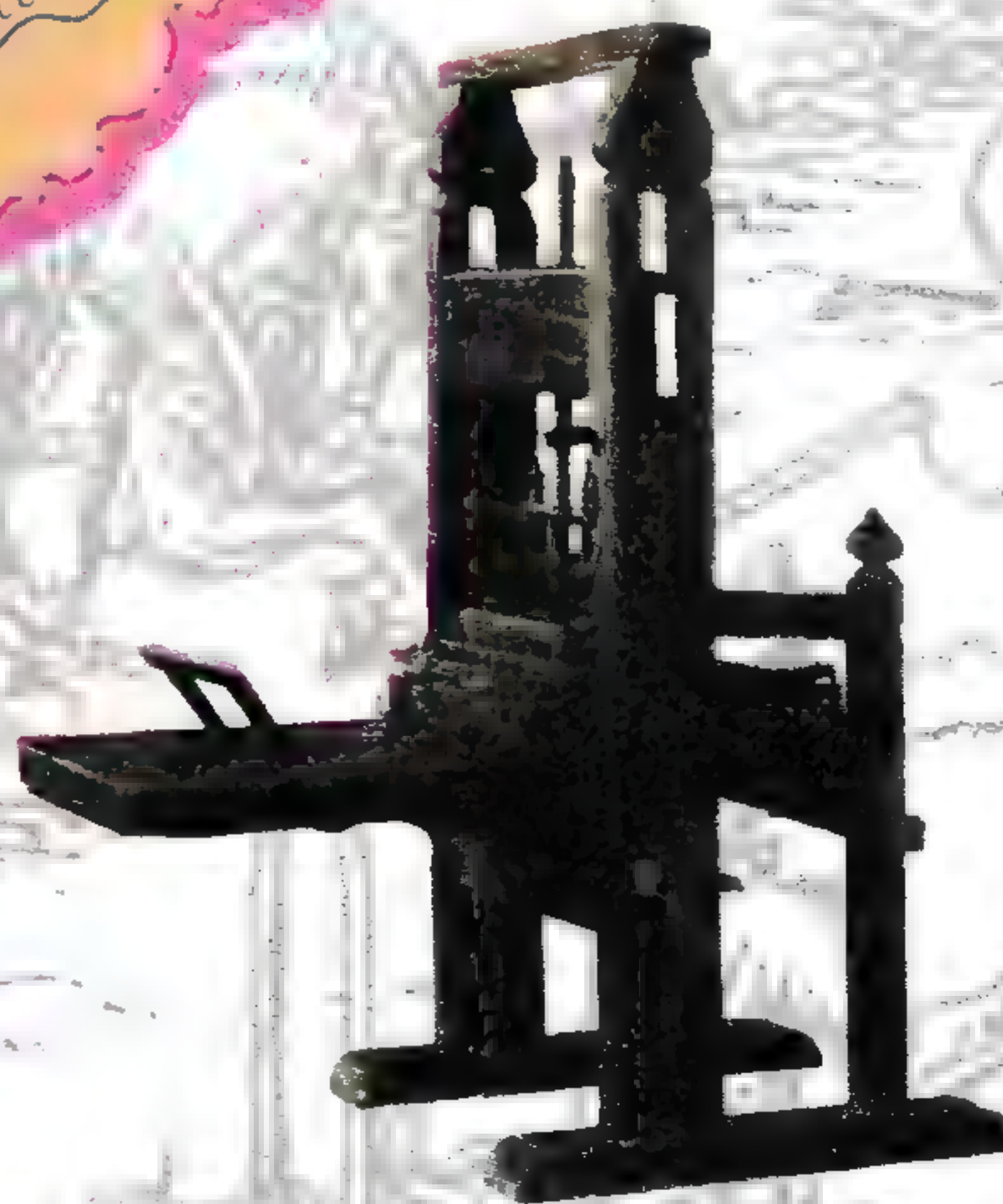
Малюнак на сцяне
Спаса-Еўфрасіннеўскай
царквы. 12 стагоддзе,
Полацк

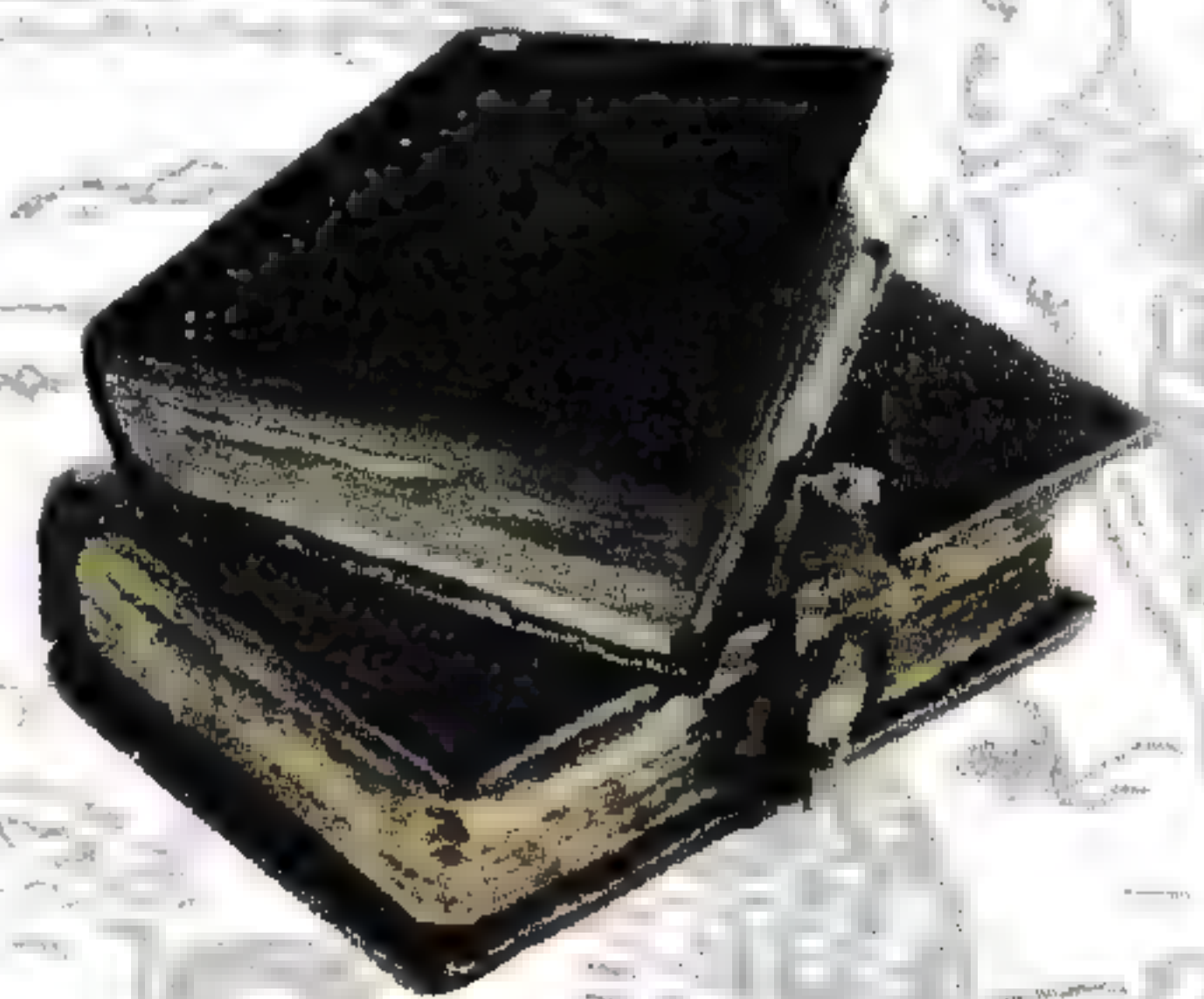
Рукапісная кніга
„Жыццяпіс Еўфрасінні
Полацкай“

Кніга, якую надрукавалі
Іван Фёдараў і
Пётр Мсціславец

Друкарскі станок.
16 стагоддзе

Старадрукаваныя
кнігі

Слуцкі пояс

Шкляныя вырабы.
12 стагоддзе

Кубак.
16 стагоддзе

Шкляны посуд.
18 стагоддзе

ГІСТАРЫЧНАЕ АДЗЕННЕ ЖЫХАРОЎ БЕЛАРУСІ

Адзенне дзяржаўных асоб
Вялікага Княства Літоўскага.
17–18 стагоддзі

Адзенне пані. 16–17 стагоддзі

ЖАНОЧАЕ АДЗЕННЕ

Скіндачка

Гарсэ́т

Андара́к

Фарту́х

На́мітка

Кашу́ля

НАВАГРУДСКІ КАСЦЮМ

ПУХАВІЦКІ КАСЦЮМ

ВАЎКАВЫСКІ КАСЦЮМ

МОТАЛЬСКІ КАСЦЮМ

ДУБРОВЕНСКІ КАСЦЮМ

Адзенне полацкай князеўны. 12 стагоддзе

Мужчынскае адзенне заможных людзей. 17 стагоддзе

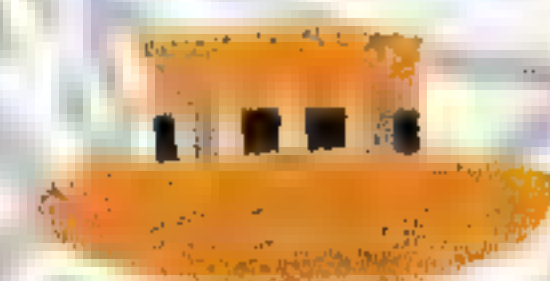
БЫХАЎСКІ КАСЦЮМ

КРАСНАПОЛЬСКІ КАСЦЮМ

МУЖЧЫНСКАЕ АДЗЕННЕ

Магёрка

Саламяны брыль

Кашуля з поясам

Камізэлька

Нагавіцы

МАЗЫРСКІ КАСЦЮМ

Беларускае народнае адзенне

Беларускі арнамент

Святкаванне Каляд

Святкаванне Купалля

СЛАВУТЫЯ ЛЮДЗІ ЗЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ

Помнік Усяславу Чарадзею, Полацк

УСЯСЛАЎ ЧАРАДЗЕЙ
Полацкі князь. 11 стагоддзе

Помнік Еўфрасінні Полацкай, Полацк

ЕЎФРАСІННЯ ПОЛАЦКАЯ
Асветніца.
12 стагоддзе

Помнік Міхалу Клеафасу
Агінскаму, Маладзечна

Помнік Рагнедзе
і Ізяславу, Заслаўе

Помнік Адаму Міцкевічу,
Навагрудак

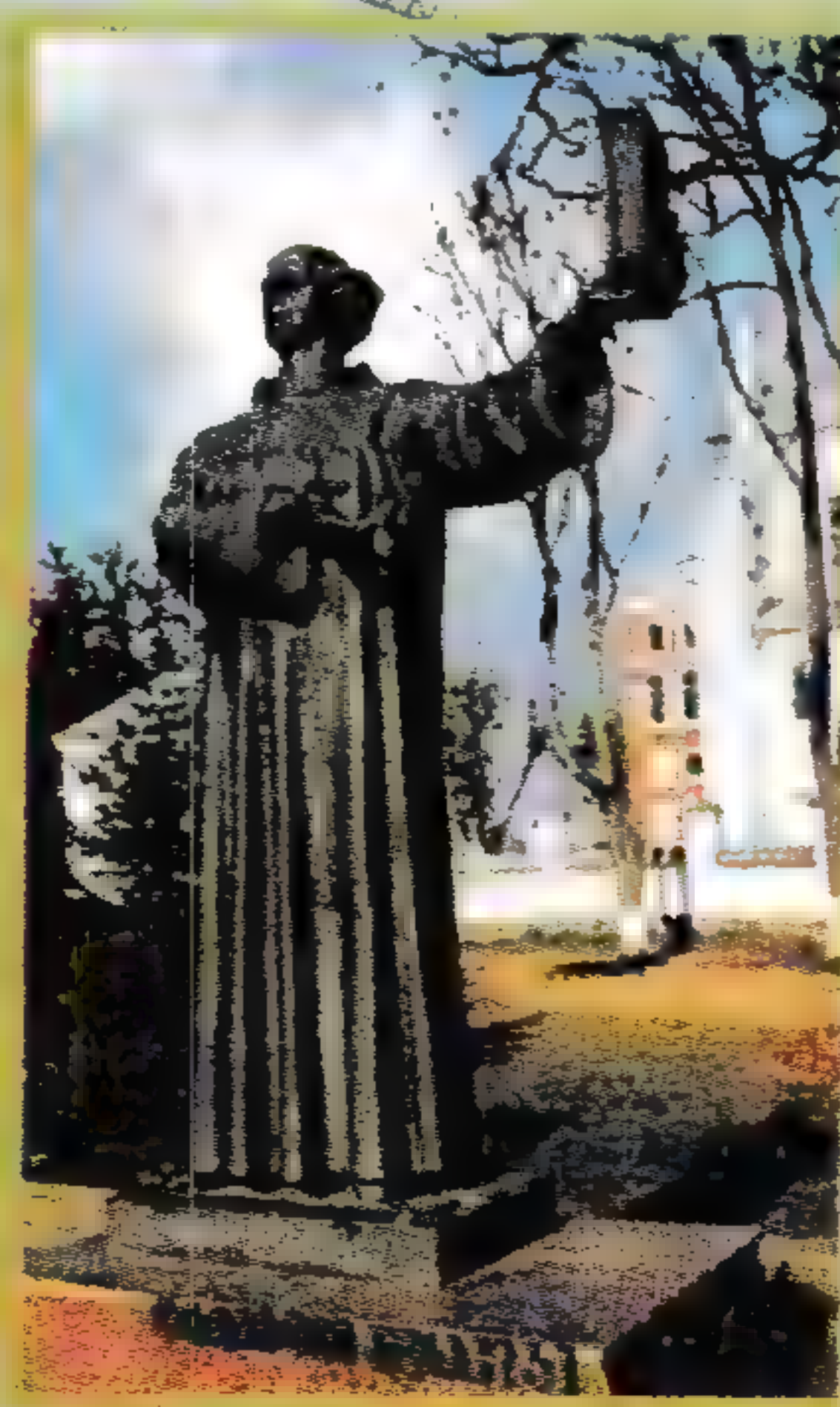
АДАМ МІЦКЕВІЧ
Польскі паэт беларус-
кага паходжання.
19 стагоддзе

Помнік Кірылу Тураўскаму,
Тураў

КІРЫЛА ТУРАЎСКІ
Асветнік, пісьменнік.
12 стагоддзе

Помнік Сымону Буднаму,
Нясвіж

СЫМОН БУДНЫ
Асветнік, пісьменнік.
16 стагоддзе

СІМЯОН ПОЛАЦКІ
Асветнік, пісьменнік,
педагог. 17 стагоддзе

Помнік Сімяону Полацкаму,
Полацк

ЛЕЎ САПЕГА
Дзяржаўны і палітычны
дзеяч. 16 стагоддзе

Помнік Льву Сапегу,
Лепель

ФРАНЦЫСК СКАРЫНА
Першадрукар, асветнік.
16 стагоддзе

Помнік Францыску
Скарыне, Мінск

ЯНКА КУПАЛА
Народны паэт Беларусі

Помнік Янку Купалу,
Мінск

ЯКУБ КОЛАС
Народны паэт Беларусі

Помнік Якубу Коласу, Мінск

БЕЛАРУСЬ У ЧАС ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ 1941–1945 ГАДОЎ

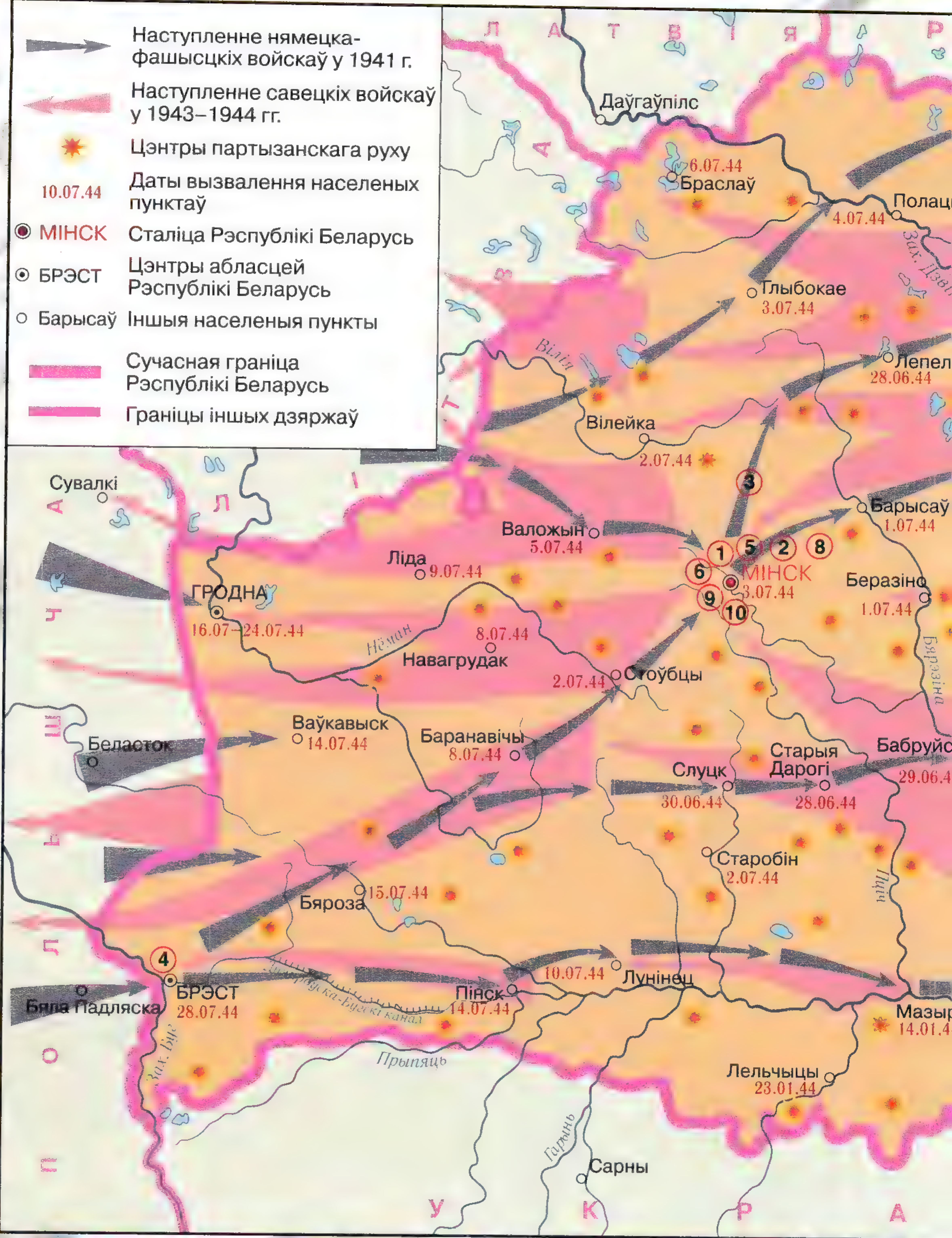
1 Ордэн Перамогі на мануменце. Плошча Перамогі, Мінск

2 Курган Славы, Смалявіцкі раён

3 Мемарыяльны комплекс „Хатынь“, Лагойскі раён

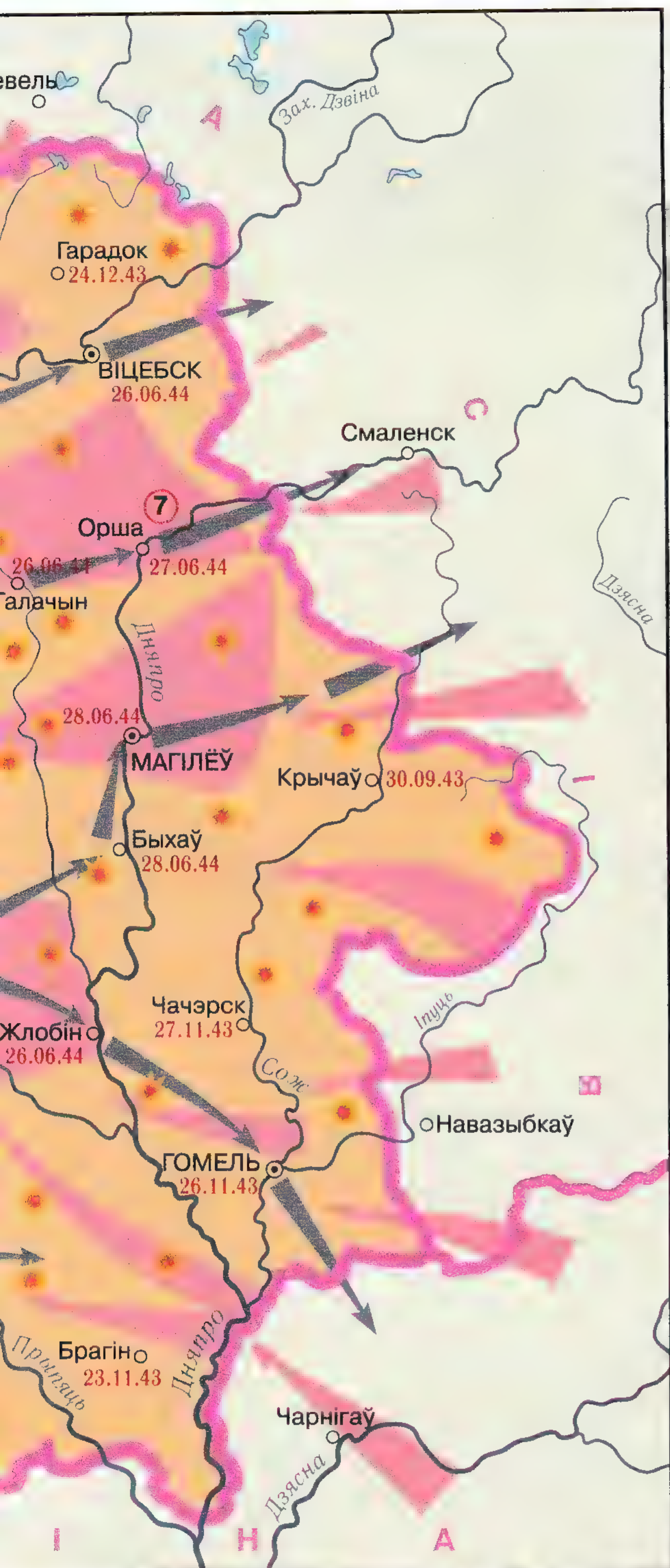

4 Мемарыяльны комплекс „Брэсцкая крэпасць-герой“, Брэст

5 Помнік-танк, Мінск

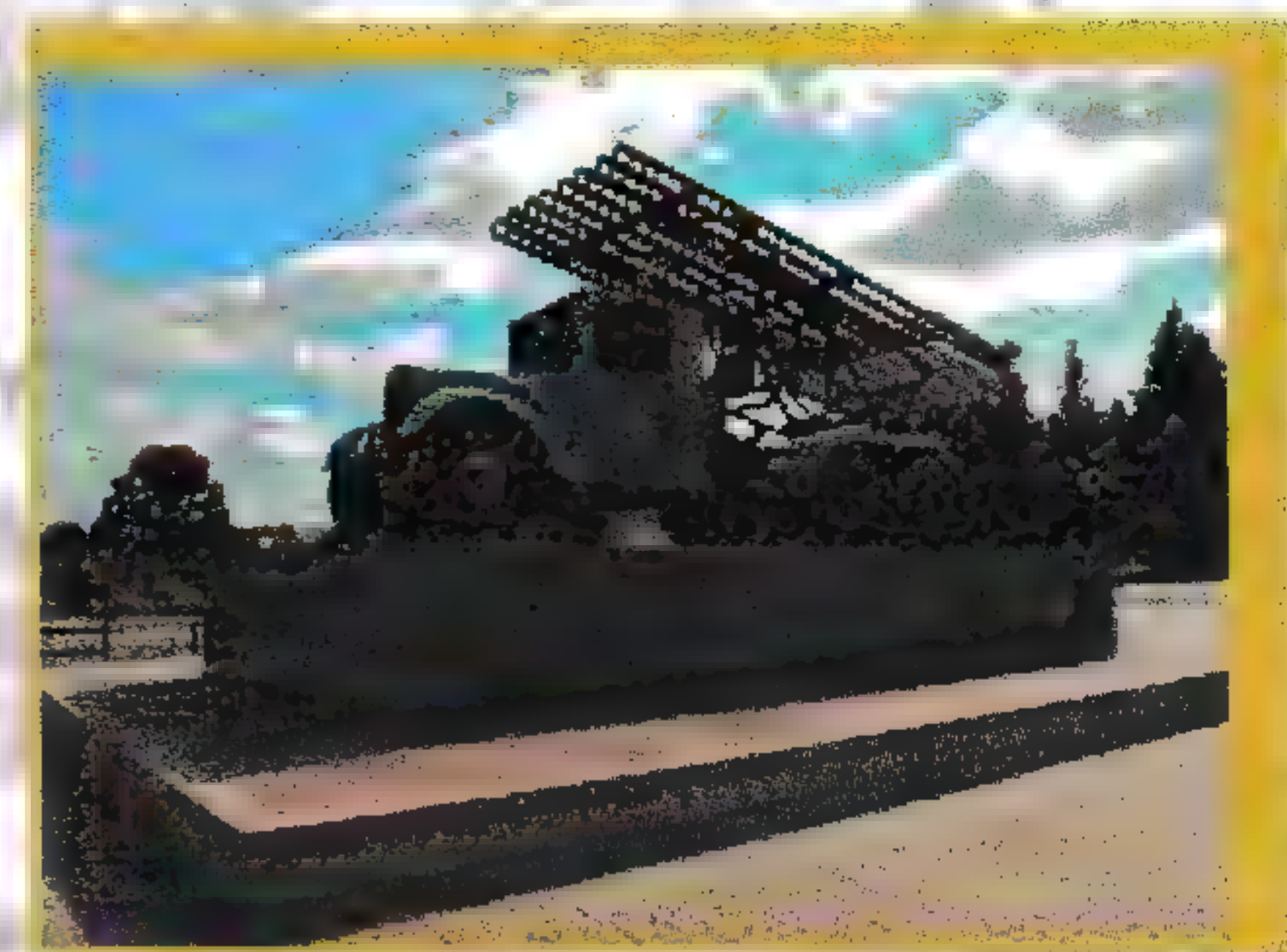

6 Мемарыяльная дошка, прысвечаная Трыфану Лук'яновічу, Мінск

Помнік у гонар подзвіга Трыфана Лук'яновіча, Берлін

7 Помнік „Кацюша“, Орша

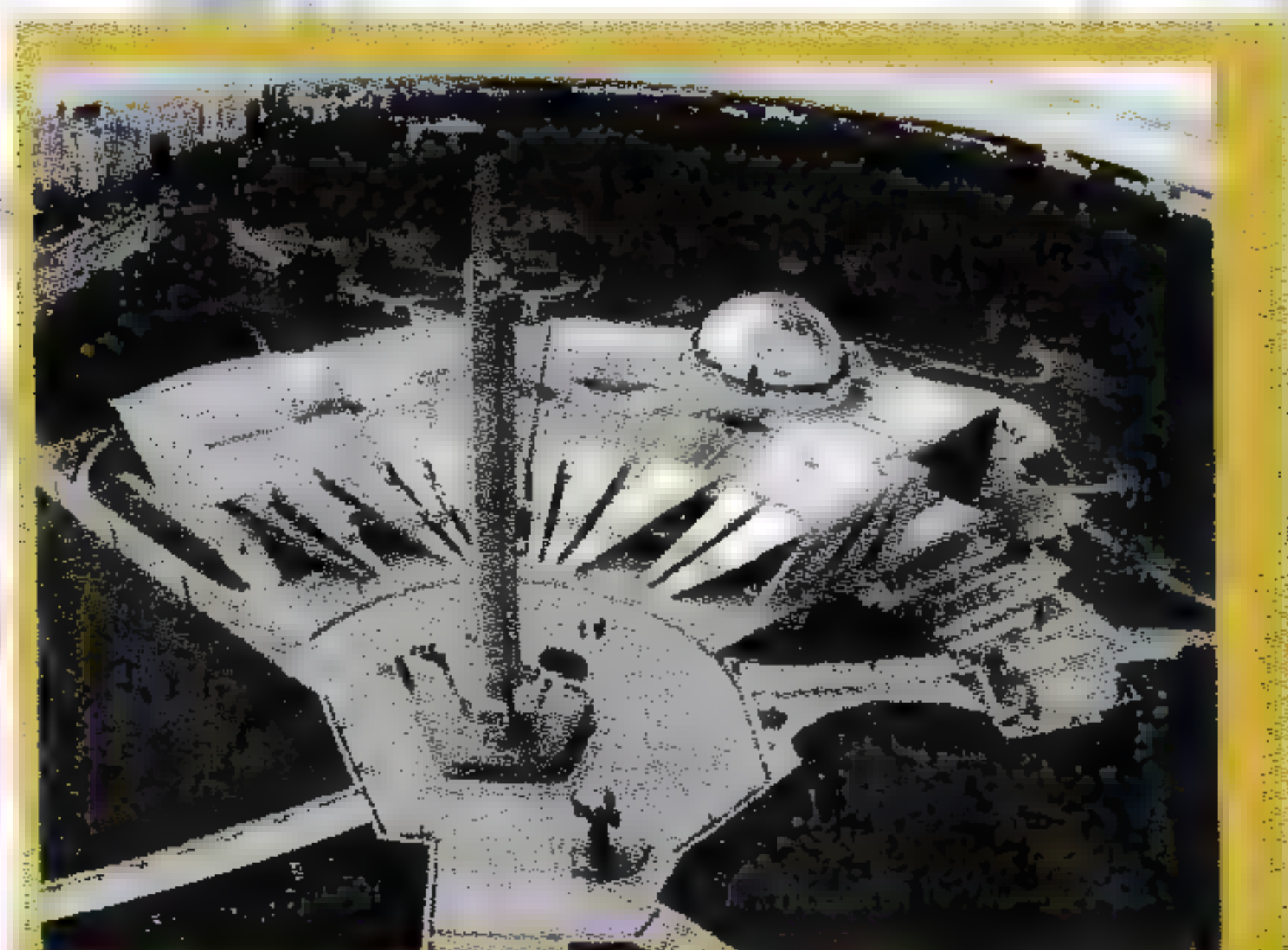
8 Помнік у гонар маці-патрыёткі Н. Ф. Купрыянавай, Жодзіна

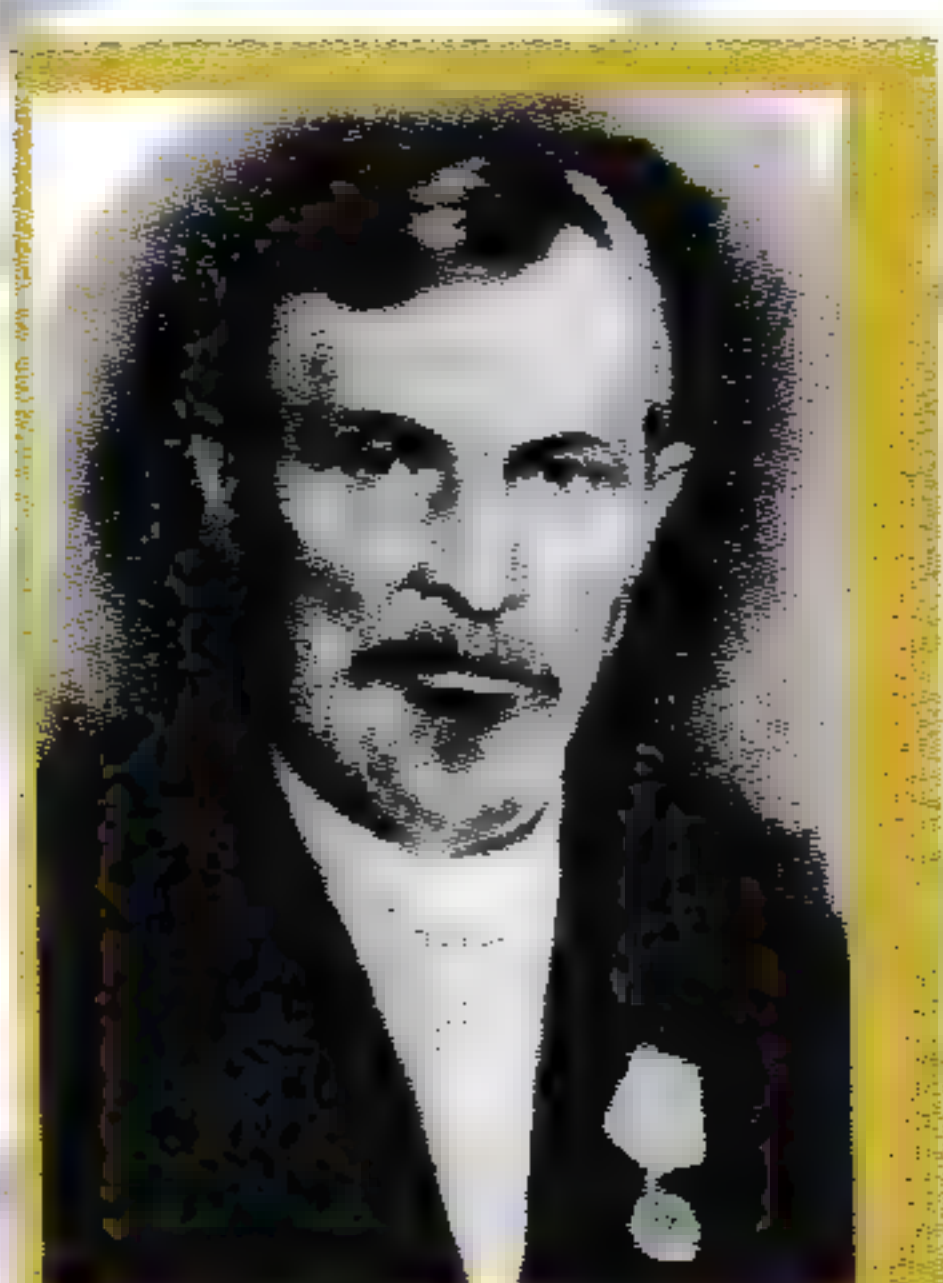
Герой Савецкага Саюза
Пётр Машэраў

Лётчык, Герой Савецкага Саюза
Аляксандр Гаравец

9 Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Мінск

Дзед Талаш

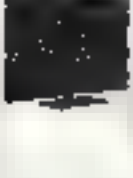

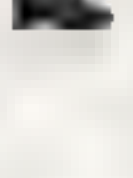

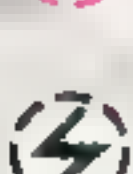

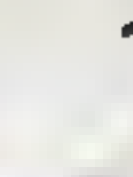
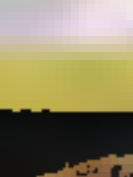

Медаль „Партызану Айчыннай вайны“

10 Помнік Марату Казею, Мінск

РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ. ПРАМЫСЛОВАСЦЬ

- Перапрацоўка нафты
- Мінеральныя ўгнаенні
- Хімічныя валокны і ніткі
- Шыны
- Аўтамабілі
- Тэхніка для сельскай гаспадаркі
- Эскаватары
- Матацыклы і веласіпеды
- Халадзільнікі
- Тэлевізары
- Цэлюлоза, папера, кардон
- Тканіны
- Абутак
- Здабыча калійных солей
- Здабыча нафты
- Найбуйнейшыя электрастанцыі
- пабудаваныя
- якія будуцца
- Будаўніцтва атамнай электрастанцыі
- Газоправоды
- Нафтаправоды
- Аўтамабільныя дарогі
- Чыгункі
- Аэрапорты

Збожжаўборачны камбайн, Ліда

Кормаўборачны камбайн „Палессе“, Гомель

Трактар „Беларус“, Мінск

Прадукты харчавання

Цукеркі

Сучасны прыгарадны электрапоезд

Гарадскі аўтобус „МАЗ“, Мінск

Вытворчае прадпрыемства „Беларуськалій“, Салігорск

Нафтаперапрацоўчы завод, Наваполацк

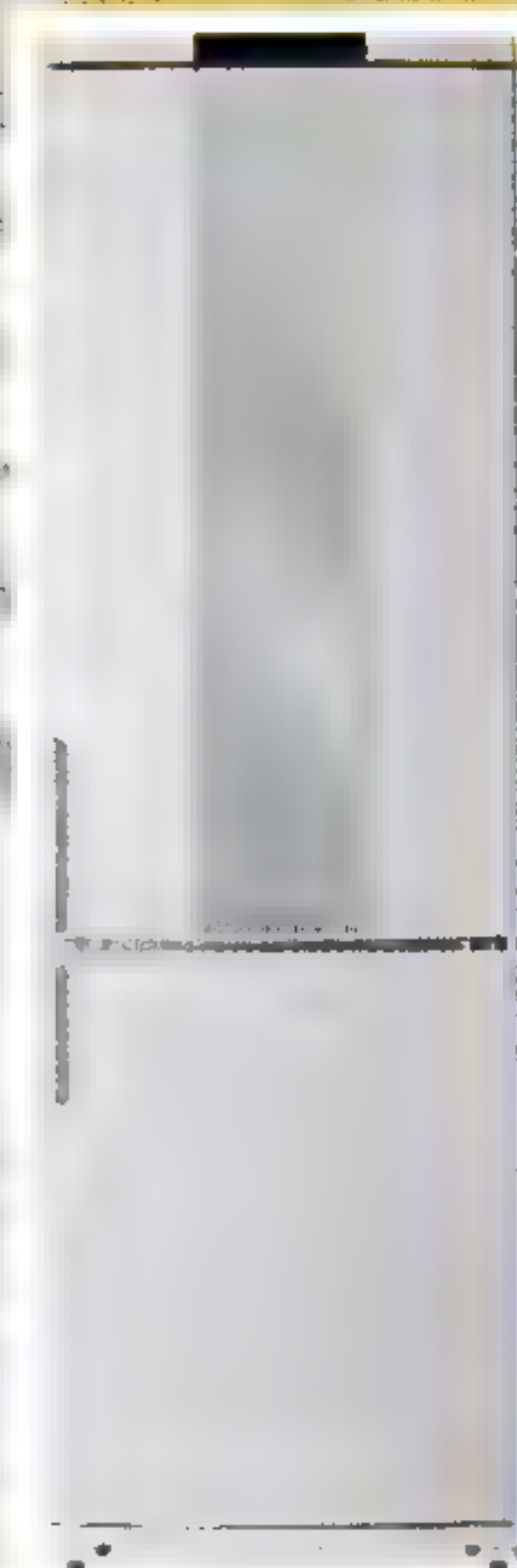
Тэлевізар „Гарызонт“, Мінск

Аўтамабіль „Джылі“, Барысаў

Самы вялікі ў свеце самазвал „БелАЗ“ грузападымальнасцю 450 т, Жодзіна

Халадзільнік „Атлант“, Мінск

Магістральны аўтацягнік „МАЗ“, Мінск

Гоначны грузавік „МАЗ“, Мінск

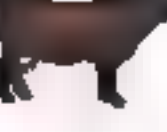

РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ. СЕЛЬСКАЯ ГАСПАДАРКА

РАСЛІНАВОДСТВА

- Збожжавыя культуры (жыта, пшаніца, ячмень, авёс, грэчка)
- Лён
- Цукровыя буракі
- Кармавыя культуры
- Бульба і агародніна

ЖЫВЁЛАГАДОЎЛЯ

- Буйная рагатая жывёла
- Свінні
- Коні
- Авечкі і козы
- Птушкі
- Развядзенне рыбы

Свята „Дажынкi“

Жывёлагадоўчы комплекс

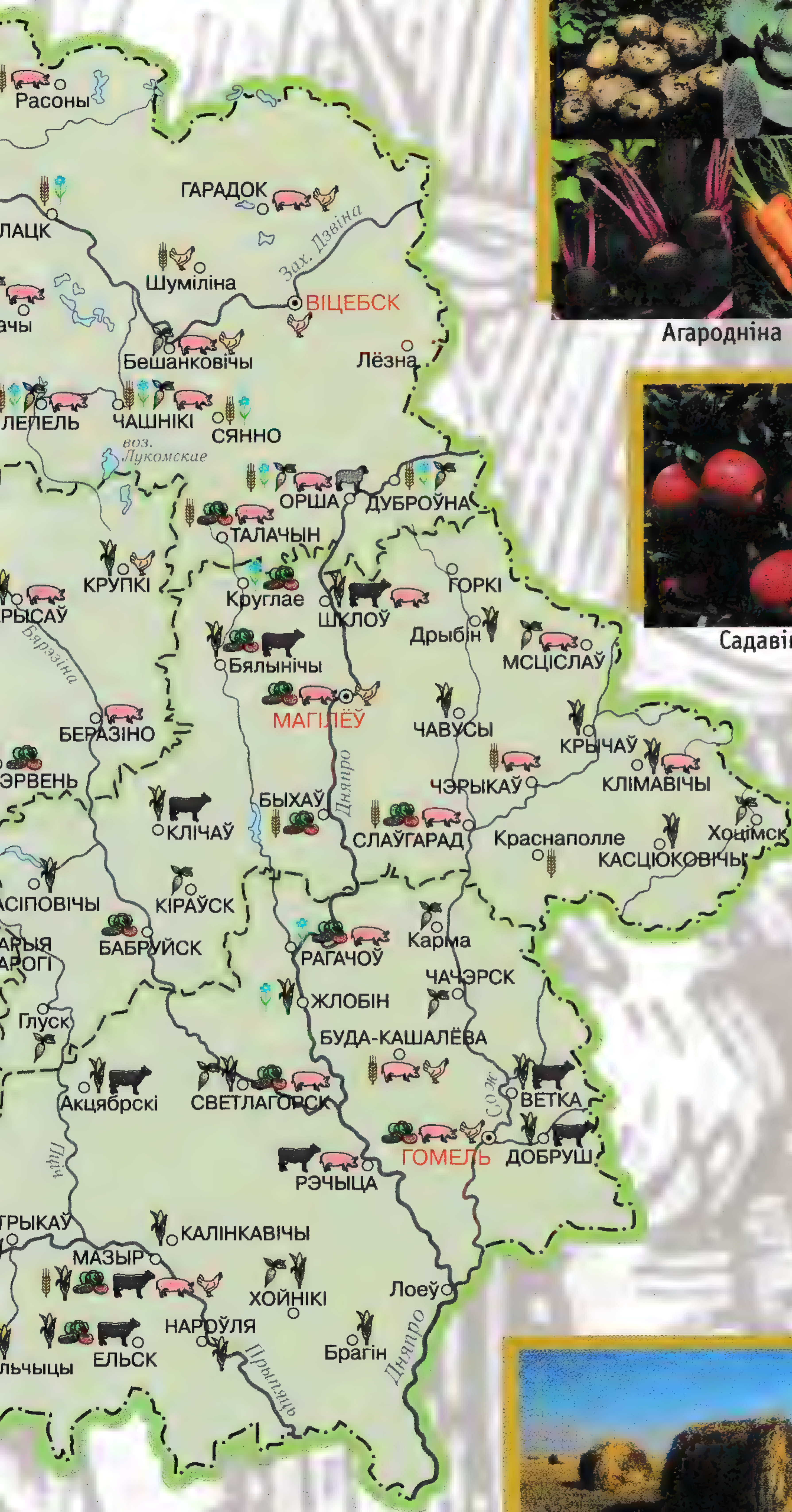
Малочная ферма

Птушкафабрыка

Агародніна

Ворыва

Садавіна

Уборка сеяных траў

Уборка бульбы

Нарыхтоўка сена

Уборка збожжа

МІНСК – СТАЛІЦА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

1 Рэзідэнцыя Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь

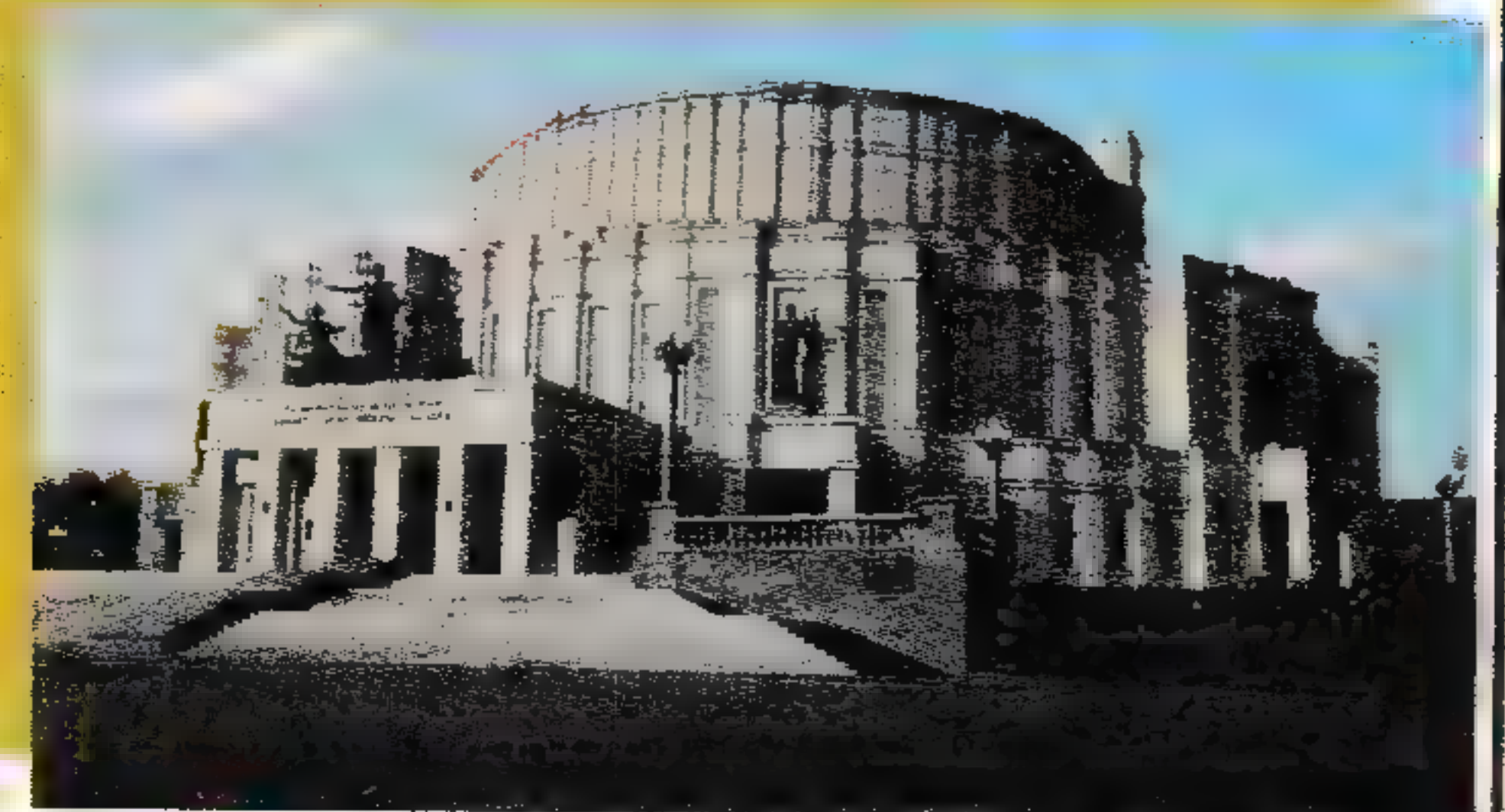
2 Плошча Дзяржаўнага сцяга

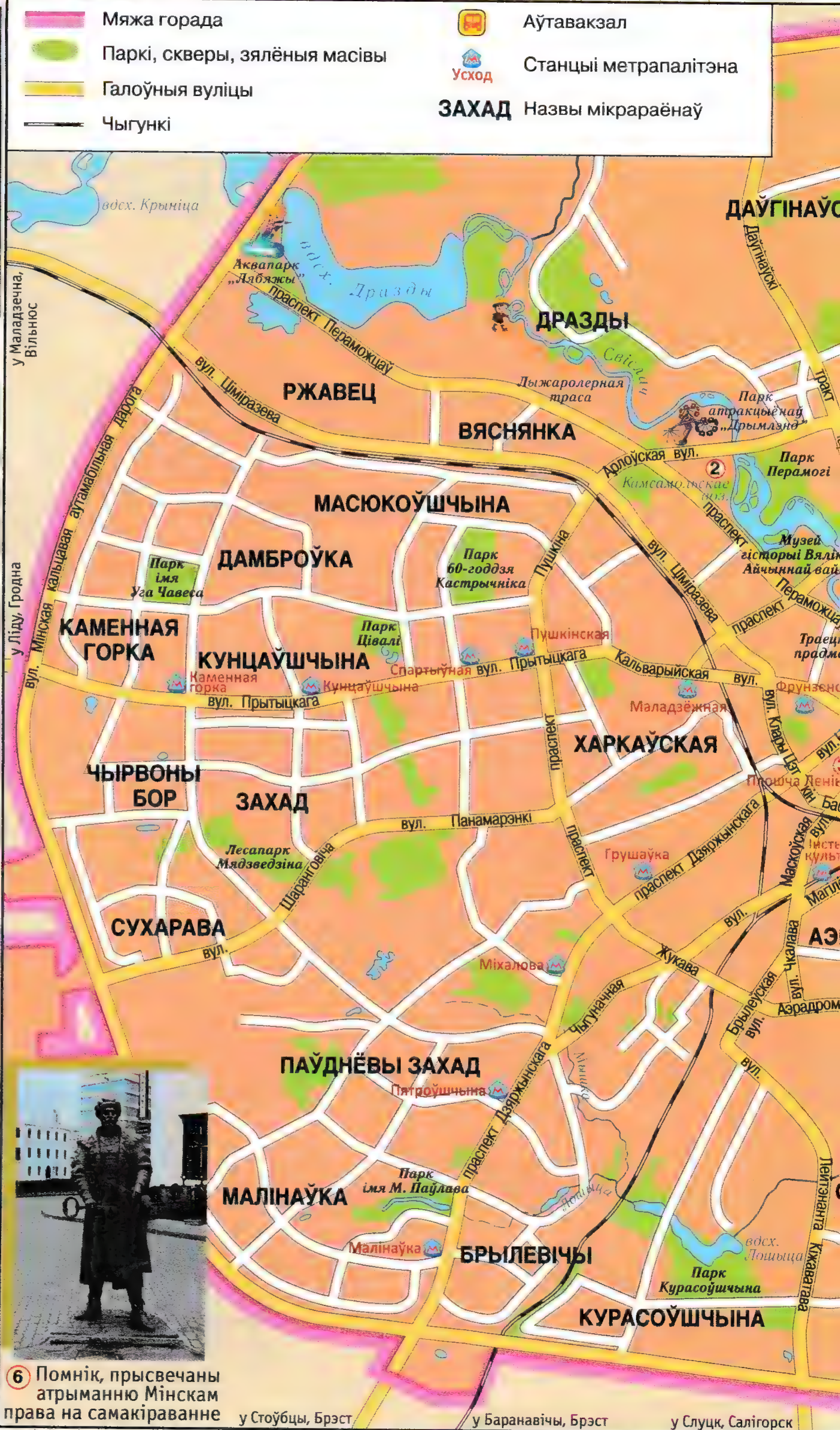
3 Дом Урада

4 Нацыянальная акадэмія навук Беларусі

5 Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь

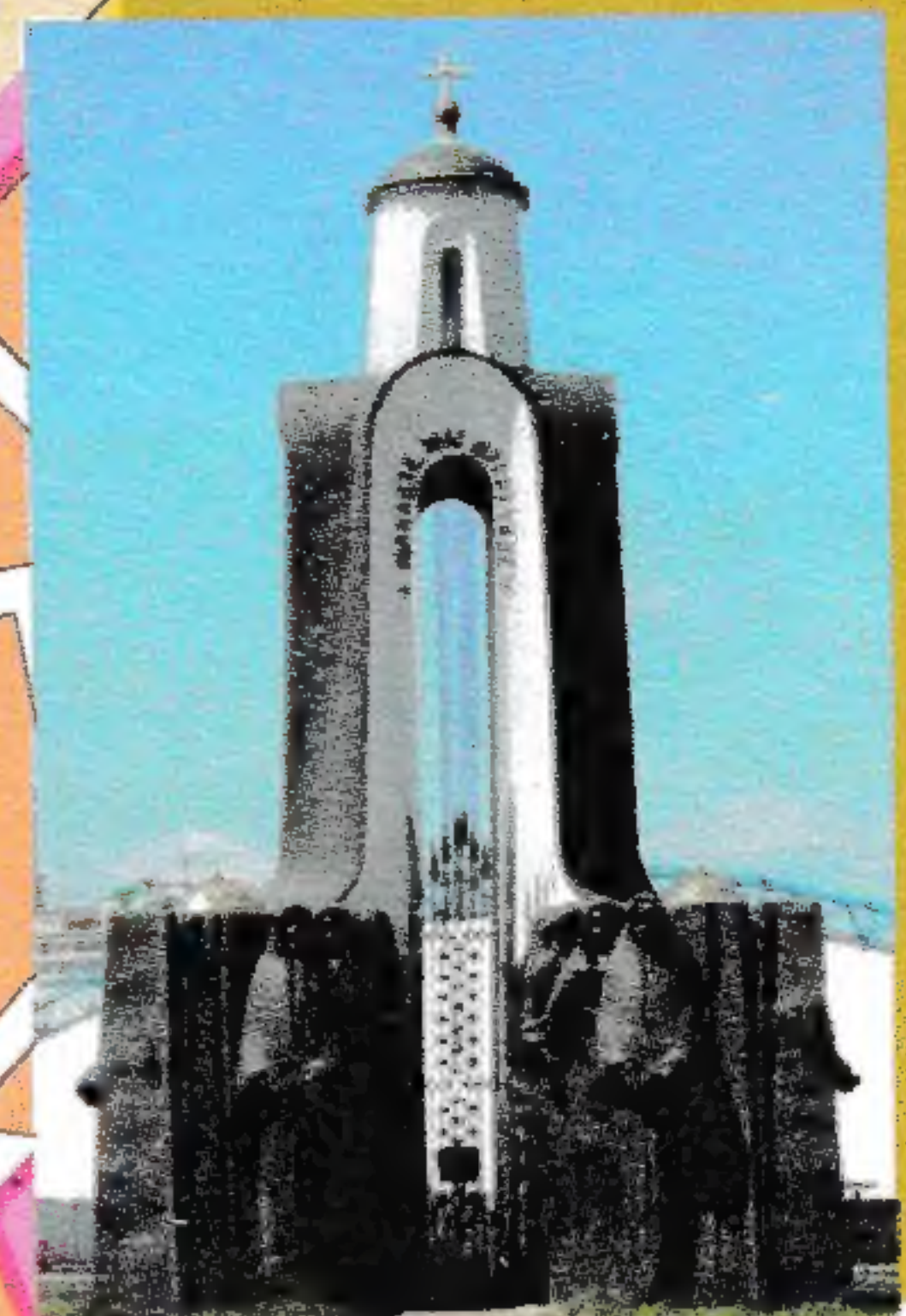

6 Помнік, прысвечаны атрыманню Мінскам права на самакіраванне

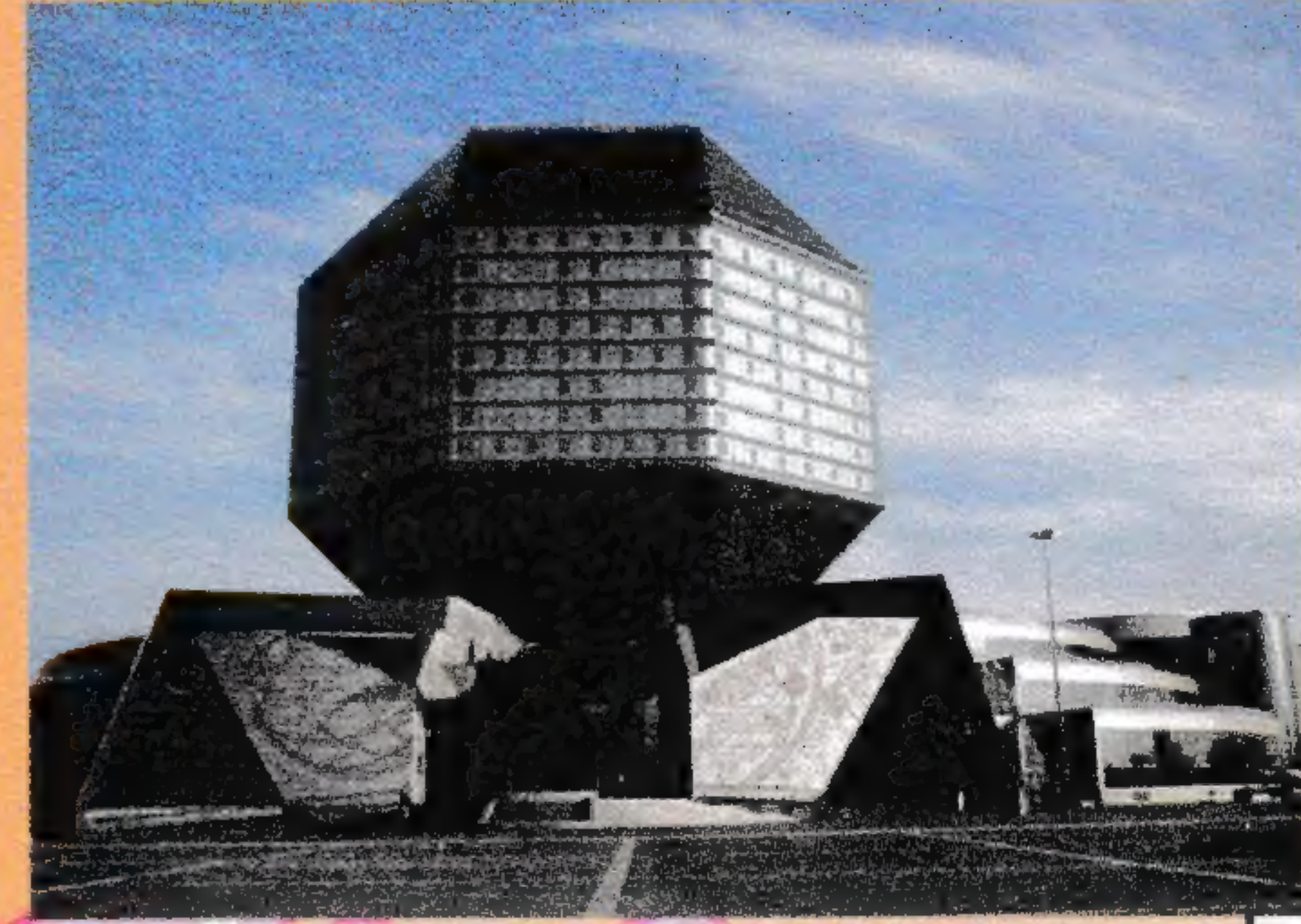
Мінская гарадская ратуша

9 Востраў мужнасці і смутку

10 Беларускі дзяржаўны цырк

11 Нацыянальная бібліятэка Беларусі

12 Чыгуначны вакзал

ГЕРБЫ БЕЛАРУСКИХ ГАРАДОЎ

НАВАГРУДАК

ЛІДА

СЛОНІМ

ПОЛАЦК

ОРША

ЖОДЗІНА

ВІЦЕБСК

ГРОДНА

МІНСК

МАГІЛЕЎ

ГОМЕЛЬ

БРЭСТ

ЛЕПЕЛЬ

КАМЕНЕЦ

НЯСВІЖ

СЛУЦК

ТУРАЎ

МСЦІСЛАЎ

ЗМЕСТ

	Старонка
БЕЛАРУСЬ НА КАРЦЕ ЕЎРОПЫ	1
РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ. ПАЛІТЫКА-АДМІНІСТРАЦЫЙНАЯ КАРТА	2–3
УСХОДНЕСЛАВЯНСКІЯ ПЛЯМЁНЫ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ	4
СТАРАЖЫТНЫЯ ЗЕМЛІ БЕЛАРУСІ	5
ВЯЛІКАЕ КНЯСТВА ЛІТОЎСКАЕ	6–7
ГІСТАРЫЧНЫЯ АРХІТЭКТУРНЫЯ ПОМНІКІ БЕЛАРУСІ	8–9
КУЛЬТУРА І МАЙСТЭРСТВЫ СТАРАДАЎНЯЙ БЕЛАРУСІ	10–11
ГІСТАРЫЧНАЕ АДЗЕННЕ ЖЫХАРОЎ БЕЛАРУСІ	12–13
СЛАВУТЫЯ ЛЮДЗІ ЗЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ	14–15
БЕЛАРУСЬ У ЧАС ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ 1941–1945 ГАДОЎ	16–17
РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ. ПРАМЫСЛОВАСЦЬ	18–19
РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ. СЕЛЬСКАЯ ГАСПАДАРКА	20–21
МІНСК – СТАЛІЦА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ	22–23
ГЕРБЫ БЕЛАРУСКІХ ГАРАДОЎ	24

Вучэбнае выданне

ЧАЛАВЕК І СВЕТ. МАЯ РАДЗІМА – БЕЛАРУСЬ

Атлас

**Вучэбны дапаможнік для 4 класа
ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання**

На старонках 12–13 размешчаны малюнкi
Міхася Раманюка з выдання
„Беларускае народнае адзенне“, 1981 г.

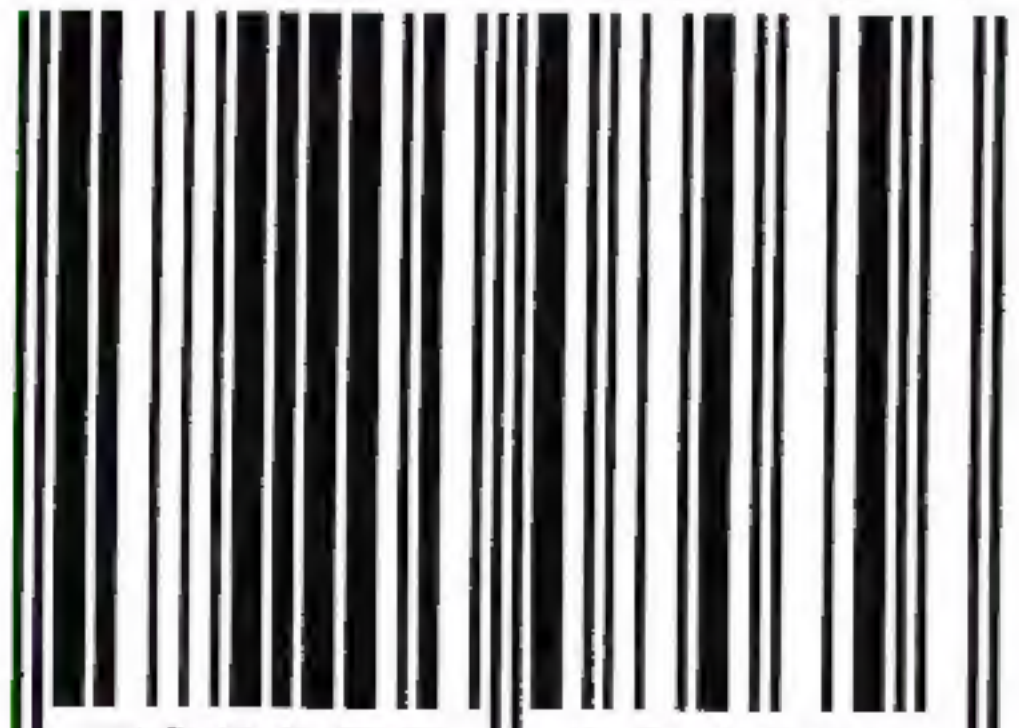
Рэдактары: Г. С. Малышава, Л. А. Чарнышова
Мастацкае афармленне – В. У. Зайцаў,
І. Г. Плескачэўская
Тэхнічны рэдактар Н. М. Шэвель

Падпісана да друку 17.07.2017. Фармат паперы 62x92¹/₈.
Папера афсетная. Друк. арк. 3,0. Умоўн. друк. арк. 3,2.
Тыраж 10 000 экз. Заказ № 1924.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства „Белкартаграфія“.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 1/30 ад 19.08.2013, № 3/1450 ад 14.04.2017.
Пр. Машэрава, 17А, 220029, Мінск.
Тэл./факс: (017) 284-71-59, 334-81-54.
www.belkarta.by www.белкартография.бел
E-mail: belkartograf@yandex.by

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства „Выдавецтва
„Беларускі Дом друку“.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 2/102 ад 01.04.2014.
Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск.

ISBN 978-985-508-465-6

9 789855 084656

